

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända års-afgifter och prenumerationsafgifter.

1896.

6:te häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

E. F., En turistfärd till Nordkap.

Alma Cleve, Fru Marholms författareskap.

Lotten Dahlgren, Den internationella kvinnokongressen i Berlin. I.

Litteratur: *Eva Fryxell*: »Kärlek och moderlighet» af Ina Rogberg;

L. D.: Ragnhild af Vilma Lindhé; *L. D.*: Mlle Blanche af Ellen Idström.

En studieresa till England.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2:50.
 { För icke medlemmar » 4:00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54

Fröken Kristine Dahls
 rationella **Underkläder**
 såsom Chemisetter, Bröstband, delade Kjolar m. m.
 samt

Svenska Dräkthereformföreningens Underkläder

i *K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin*
 och *Almedahls Fabriks Försäljningsmagasin*

7 Storkyrkobrinken 7
STOCKHOLM.

Priskuranter franco på begäran.

NTU

är rätta tiden att börja med de af hrr läkare mycket förordade

D:r Lahmanns

Reform-Bomullsunderkläder

för Herrar, Damer och Barn.

☞ *Priskuranter och kvalitetsprofver lämnas på begäran.*

Hufvud-Depôt, parti- och minutförsäljning:

S. Berendt J:or & C:o

24 Drottninggatan 24.

Doktor HEDDA ANDERSSON

38 Malmskilndsgatan 38.

Mottagningstid hvardagar 12—2 e. m., helgdagar 10—11 f. m.

Allm. Tel. 82 99.

Äkta COLLODIN.

Tillförlitligaste

och af **Tusen-**

tals personer

bepröfvadt medel

mot liktorner,

vårtor, hudhårdnad

och nageltrång.

Obs. alltid denna in-

registrerade etikett som

garanti för varans äkthet.

INTYG:

Undertecknade, som använt Herr Axel Litströms Colloidin mot liktorner och kylknölar, ha funnit medlet fullt motsvara sitt ändamål, och kunna det därför hos enhver till det bästa rekommendera. Amäl den 3 maj 1886.

I. G. Geijer. A. Ljungberg, Rådman.

Undertecknad, som varit besvärad af en mängd vårtor, har genom användandet af »Colloidin» från Apotekaren Herr Axel Litström i Falun, blifvit från dem helt och hållet befriad; hvareför jag omnämnda medel hos enhver till det bästa rekommenderar.

Motala & Nykyrke d. 27 aug 1886.
August Axén, Handlande.

Säljes hos Parfym- och Bokhandlare i flaskor à **60 öre** och **1 krona.**
 Franko mot **1 kr. 20 öre.**

AXEL LITSTRÖM, Falun.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af Stockholms Enskilda Bank åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkassarar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarna blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter Stockholms Enskilda Bank därigenom uppkommen skada.

Förvaringsavgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Sångkurs för skolan af ANNA BERGSTRÖM.

I:sta häft.	(för läraren)	Gehörsång	pris 63 öre.
d:o »	(för barnen)	text ensam	» 12 »
II:dra »		Tonträffningskurs	» 70 »
d:o »		Text ensam	» 20 »
III:e »		2- o. 3-stämmiga sånger	» 63 »

 Antagen som obligatorisk sångbok i Stockholms folkskolor samt dessutom i Stockholm i Normalskolan, i Brummerska skolan, Ateneum, Södermalms högre läroanstalt för flickor, Sofia Almqvists skola, Wallinska skolan; i Göteborg i Nya Elementarskolan för flickor, Sigrid Rudebäcks flickskola samt flere folkskolelärarinneseminarier etc. etc.

Abr. Lundquists K. Hofmusikhandel, Stockholm.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

PER FROM, Stockholm.

26 Mästersamuelsgatan 26.

OBS.! Saxar och knifvar slipas.

Sång- och Pianolektioner

gifvas af undertecknad, elev af fru Dina Edling och fröken Sigrid Carlheim-Gyllensköld. Träffas 12—2. Kommendörsgatan 39.

Anna Åfeldt.

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger
Kulörta och Svarta Sidentyger
Bomulls-Tvättklädningstyger
Schalar och Underkjolar m. m.

Observera!

Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af profver och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Profver på begäran
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

OBS! Alla underkjolar tillverkade på egen fabrik efter nyaste franska och tyska modeller.

En turistfärd till Nordkap.

Där låg »Kung Harold» och hade redan ångan uppe. Om en halftimme, kl. 10 på måndagsafton, skulle han lämna Trondhjem och styra kurs mot norr.

Den ena droskan efter den andra hade stannat vid landgången och afbördat sig manliga och kvinnliga turister från världens alla kanter.

Det var ej utan, att turisterna sågo på hvarandra med blickar något mer intresserade än de, med hvilka denna art eller kanske riktigare afart af människosläktet annars brukar betrakta hvarandra. Vi visste ju alla, att för en vecka skulle vi bilda ett litet samhälle för oss, skildt från den öfriga världen, och vi måste med eller mot vår vilja i allt dela luft och ledt.

Sällan behärskas ett samhälle i så hög grad af *ett* intresse, som hvad fallet nu var med vårt. *Väderleken*, den var för oss »to be or not to be». Den spelar ju alltid en hufvudroll på resor, men enkan-neligen gäller detta Nordkapsresor. Resan kostar sina modiga 300 kronor. Är det nu regn, dimma och blåst, har man i åtta dagar för denna vackra summa endast obehag. Man kommer åter lika klok som man for, endast 300 kronor fattigare. Och inte får man dröja och vänta en dag, nej inte en timme, på solsken och vackert väder. »Kung Harold» far från Trondhjem till Nordkap och från Nordkap till Trondhjem, orubblig i sin bana, som en af him-melens planeter.

Det såg denna juliafton inte lofvande ut. Ordet juli framkallar bilder af sol och värme. Men denna afton var regnig, töcknig och kall. Vi fingo nöja oss med att i Bædæcker läsa om Trondhjemsfjordens sköna, skogklädda höjder, söka en svag ersättning i »Kung Harolds» af elektriskt ljus upplysta salong och i tid gå till ro i vår lilla hytt, ty stor är den inte. Nordkapsbåtarna äro inga Atlanterångare i ut-rymme och elegans. Kanske är det chauvinism, men jag tyckte vår »Æolus» är ett strå hvassare.

* * *

Dåsig och dyster var både luft och humör på tisdagsmorgon. Jag promenerade några hvarf på det rymliga däck. Några passa-

gerare hade etablerat sig i de stora korgstolarne, som man hyr för extra betalning, ty för de 300 kronorna får man visserligen resa, äta och ligga, men inte sitta, utom på ett par små bänkar, alltid upptagna af sparsamma tyskar.

Alla blickade in i den täta dimman, en del trumpet resignerade, andra humoristiskt leende åt det oblida ödet. Vi tittade och tittade, länge, länge, hopplöst och tviflande att slöjan *denna* dag skulle ryckas undan. Här hade varit af nöden ett: »Sesam öppna dig».

Kanske någon hade en trollformel. Det började rivna i skyarne. Blott några ögonblick — hela Nordlandens ståtliga skärgård låg öppen för våra häpna, tjusade blickar. Resan var ej längre förfelad, då den haft en sådan syn att bjuda: jätteskär med massa och snö, af alla former och storlekar. Det var, som om man rest i den svenska vestkustens skärgård med förstorande glasögon. Men nej, det var inte detta heller. Åt landsidan till voro skären endast vallar, bakom hvilka reste sig mäktiga fjäll med snö och is. Lätta molntappar, tunna slöjor här och hvar gäfvö en mystisk färgton åt det hela och höjde skönheten.

Snart stannade båten framför en af de större klipporna: *Torghatten*. Vi turister lastades i småbåtar och landsattes på skäret — och så bar det af uppåt klippan. Nu först fingo vi pröfva, huru verkligt höga dessa skär äro emot våra svenska klippor. Och ändå skulle vi ej till toppen, utan endast till den storartade tunneln.

Som ett svart band, långt och slingrande som själfva midgårdsormen, rörde sig Kung Haralds turistkoloni i stark fart uppför »*Torghatten*». De mest energiske gingo i tēten, och de hade ej väl hunnit upp förr än »vis enertie» tvang dem, att i samma fart skala utför klipporna och återvända till ångbåten.

Järnvägsfarten är den sanna turistens ideal. *Att ha sett* är målet. Att se, att njuta, drömma, tänka öfver det man ser, det är visst gammalmodigt.

Jag *har sett* Torghatten, men just inte mycket mer heller. Det är en naturlig tunnel i berget, det säges 70 meter hög, en jättar-nes fästportal, i jämförelse med hvilken våra s. k. jätteverk i tunnelväg endast äro usla mullvadsgångar.

Mossar och lafvar gäfvö åt klipporna en mångskiftande färg, och hvart ögat såg, fanns det blånande hafvet med sina öar och skär, stora och små, höga och låga.

Den lilla trippen i land och det strålande vädret gjorde passagerarne vid godt lynne, man började på att urskilja individer, ej blott nationaliteter. Det fanns naturligtvis bland dem brefskrivande engelskor och virkande tyskor, fransmän, som reste, utan att man kunde förstå hvarföre, då de tydligen ej begrepo saken, och amerikanare, som gjort turen flere gånger och betraktade den som vi Stockholmare en resa till Drottningholm. Men bland dessa *typer* funnos ock *individer*: en liten fransyska, som var ogift, reste ensam, i enkel engelsk turistdräkt och tog sin uppgift med ett rörande allvar. Hon var snart sagdt dag och natt på däck, stod orörlig på en upphöjning, alldeles som på en piedestal, i fören. Detta moderna »pelarhelgon» var, när man väl vågade störa henne i hennes naturstudier, lika underhållande som originel. Åtskilliga herrar af den stora tyska nationen — rika köpmän och ämbetsmän, som reste till Nordkap för att se och beundra hvad deras kejsare sett och beundrat — hade en stor repertoar, kunde språka politik och resor och konst, allt efter behag. Mera svårt var det att få ett samtal med den anglosachsiska rasens söner, med undantag af en liten slätrakad, fetlagd, svartklädd prestman, som tillhörde den anglikanska kyrkans yttersta höger, gjorde korstecken och fastade samvetsgrannt både på onsdagen och fredagen, för att efter kl. 12 på natten taga skadan igen med hummer och champagne. De få fransmän, som deltog i expeditionen, lefde, åtminstone de första dagarne, i förnäm tillbakadragenhet. Men de kommo ock från en demokratisk republik, och kunde nu i främmande omgifning ostörda njuta af sina långa, adliga titlar.

* * *

Eftermiddagen var lugn och solig. I flere timmar beundrade vi »de syv Söstre», en bergskedja med sju fantastiska toppar och snö i fördjupningarne. De växlade ständigt former, än voro systrarne oense, än närmade de sig hvarandra förtroligt, än visade de sig hårda och glattgrå, än mjuka och grönklädda, än i hvita snödraperier eller fantastiska molnslöjor.

Nu ha vi sagt dem ett sista farväl. Vi ha andra berg att beskåda. För hvarje timme bli de högre, mera fantastiska och omväxlande i form och färg. Hafvet står som en spegel, och dock passerar fartyget rätt öppna fjordar då och då.

Solen gick in i moln, men ej till hvila. Vi hade kommit upp till »midnattssolens rike».

Den gamle österrikiske ryttarikaptenen med sin pipa och påls tänker sitta natten öfver på däck för att ej gå miste om någon naturskönhet, men han blir visst ensam. Den ene efter den andra troppar ned i hytterna, då det ju ändå ej är hopp om att denna kväl få se midnattsolen. Sedan vi vid 11-tiden passerat det bisarrt formade Hästmansö, och fyra skott aflossats till polcirkelns ära, gingo äfven vi ned, om ock med dröjande steg. Det var en underlig rödsvart dager, en egendomlig natthvila trots dagsklarheten öfver dessa fantastiska jätteskär, som tycktes skapade endast för spöken, gastar och troll.

* * *

På morgonen, vid 5-tiden, då jag tittade ut genom hyttfönstret trodde jag mig vara i månen. Hafvet gick i oroliga, tvära, snarare än höga vågor, och vid horisonten dök upp den mest fantastiska bland bergskedjor — piggar och spetsar och tinnar härs och tvärs som stelnade vågor efter en häftig storm eller såsom månbergen pläga afbildas.

Det var *Lofotens* berg. Dessa linier voro på afstånd mera konstiga än sköna — romantiska, men icke klassiska. En kylig färgton skärpte det bisarra i liniespelet. Allt efter som vi nalkades dessa »månberg», blefvo de mera storartadt imponerande.

Nedanför svartaktiga, branta, kala klippor, där snön lyste hvit i fogningarne, låg väl skyddadt det stora fiskläget *Henningsvær*, därifrån om vårarne de berömda torskfiskerierna utgå. Ej långt ifrån låg »Malströmmen», men den »förevisades» ej, om den fick vi endast läsa i Bædäcker.

Från *Henningsvær* sändes bref och telegram till alla världens delar, själfva fingo vi ej gå i land — disciplinen ombord är sträng — och snart lämnade vi de gula stugorna bland de trädlösa skären för att fara genom Lofotens arkipelag. Den ena halstarriga bergsformationen följde den andra — vi tänkte på »de syv Söstre», huru blida och milda de varit — här var det norsk-norske-nordmän, som stelnadt i vildt, trotsigt berserkaraseri.

En och annan stuga låg vid stranden — många voro de ej. »Men hvar bo egentligen edra bråkiga vänner, norrmen?»», frågade mig en tysk, och det kunde nästan synas som om frågan vore berättigad, så ödsliga voro de trakter vi foro igenom. Jag fick snart tillfälle visa på en ståtlig, gulmålad bygnad. På den svajade en gammal blekt norsk flagga och öfver dess ena fjärdel satt en ny röd klut.

— Men fjällen lågo så höga, så mörka, så allvarliga bakom människornas ståtliga hus och röda klutar.

Naturen blef mera storartad och mindre fantastisk i *Raftsund* och skönheten kulminerade i *Trolfjord*, en fjord föga bredare än båten; på ena sidan en lodrätt, kal klippvägg af flere 100 meters höjd, på den andra gröna sluttningar, som vidtogo nedanför snövidder och mångtinnade fjäll, djärfva om också ej vilda i sina former.

»Hänförande» ljöd det på olika tungomål, då båten sakta gled in i fjorden. Det synes som om de flesta vilja skrika och ropa inför naturens skönhet. Jag undrar om inte vi svenskar, som äro naturnjutare framför andra, helst tiga inför en sådan upphöjd skönhet som denna — jag bara undrar.

Dem jag beklagade voro de talrika amatörfotograferna. De snodde upp och ned och hade ej tid att se med egna ögon, utan blott med kamerans.

Till middagen varade detta skådespel, sedan kom en storartad afslutning — det öppna hafvet, solbeglänst, lugnt. Lofotens uddar och öar dök ned i det skimrande blå. Luften, som varit kristallklar, som en höstdag hos oss, började blifva disig. Kung Harolds passagerare fingo litet välbehöflig hvila.

Mot aftonen nalkades vi Lofotens norra udde och landade vid *Harstad*. Byn hade fina butiker med hela fönsterrutor, »valdt lager» af tyskt kram och en nybygd katolsk kyrka.

Vi togo en vagn och åkte till *Trondnäs* kyrka, en af de äldsta i dessa bygder, ända från 1200-talet. Det var trefligt komma i land och få se sjön långt under sig, samt fara midt bland fjällen, som vi beundrat hela dagen.

Vägen var full af folk och det var tur tyckte vi, att ej vår öfvermodiga körsven körde ihjäl några af dessa hederliga landtmän. Det skulle ha varit en historia för »Verdens gang»: »Nordmæn dödede af öfvermodige svenske».

Nu fick tysken se, att det fanns folk i Nordlanden. Bönderna kommo från ett stort missionsmöte i *Trondnäs* kyrka. Vi äro nu i de bygder, som mest verka för hednamission i hela den protestantiska världen, om man tar deras tillgångar i betraktande. Och bland detta samma folk drifves egendomligt nog ock missionsverksamhet af den katolska kyrkan — och ej utan framgång.

Mot aftonen hade det mulnat. Vi voro pliktskyldigast uppe till kl. 12, men någon sol fingo vi ej se så dags, endast huru den sken på vattenytan, långt bort vid horisonten.

Torsdag morgon vaknade vi i *Tromsö*. Bergen hade nu blifvit spaka, med runda, mjuka linier såsom Sveriges berg, eller ock utgjordes de af plåtår med branta stupor. Fjällen kring *Tromsö* äro låga, men snögränsen här upp i den höga norden är ock låg; det hade dessutom nyss snöat, så den lilla staden, själf grön och gul, var omgifven af en krans af hvita fjäll.

Staden har breda gator, snygga trähus med utbygda trappor och en katolsk och en protestantisk kyrka, ett arktiskt museum, som torde vara värd sin konstförståndiga beskrifning, och så utefter sjön sjöbodas af trä, med gamla ståtliga bryggor liksom i *Trondhjem*. Men bäst af allt i *Tromsö* var snöbergen, som mot den blå himlen stucko rätt upp vid slutet af gatorna.

Staden ligger vid ett sund. Den motsatta stranden är högre. Dit rodde vi öfver på e. m. för att besöka ett lappläger.

Vägen gick genom en björkskog, en af de nordligaste på jorden. Träden stodo tätt, stammarne voro hvita, och bladen tjocka och blanka, klädda efter klimatet, det kunde tydligen skönjas äfven af icke botanister. Vi färdades genom en dalgång, med höga gröna sluttningar på ömse sidor. Här fanns ingen chausée, endast en ridväg, fastän vi åkte på den, så godt sig göra lät.

Utflyktens mål var ett lappläger — svenska lappar, som beta om sommaren sina hjordar i denna norska dalgång.

Våra »landsmän» gjorde just intet fördelaktigt intryck. Ej spår af naturbarnets poesi, men mycket af den svagare rasens deprecation. Att taga emot turister flera gånger i veckan är ej heller nyttigt för någon ras. De voro smutsiga, fattiga, närgångne, påtrugande de resande sina renhorn och andra varor. De fleste af renarne voro ute och betade på sluttningarne, så vi fingo ej se en så stor renhjord, som vi hade hoppats.

Men det hela var högeligen pittoreskt: lappar och européer, snöfjäll och gröna sluttningar, hundar och hästar, allt i brokig mångfald, belyst af en strålande sol.

Ett litet lappbarn, en omedveten liten varelse med lockigt hår och långluddig pels, som oberörd af allt och alla, muntert lekte med lapphundarne, lockiga och ludna som den lilla själf, väckte formlig sensation, och en lång Albions son jagade fram och åter genom lägret med sin svarta kamera för att föreviga denna obeskrifbara uppenbarelse.

På aftonen lämnade vi Tromsö och vid tiotiden voro vi vid *Skaarö*.

Det är ett kalt skär, medelpunkten för hvalfiskfångsten i dessa trakter. Ute på sjön lågo fem nyfångade hvalar, stora åbåken, att jag så må säga. Ej långt ifrån lågo inelfvor af dessa djur i en vedervärdig massa, och kring detta ljufliga byte kretsade tusentals sjöfåglar, skriande och flaxande. Vi rodde i land. Då roddbåten nalkades den ofvannämnda inelfsön, så drogoss alla näsdukar upp med en hiskelig fart och undertecknad, som visligen försett sig med en luktblaska, måste låta den gå laget rundt.

På land såg det äckligt ut. Blod, tran, fett öfverallt. Här lågo halfflådda hvalar, där behögar, här barder, tungor, köttstycken, där stodo stora kar med blod och tran. En byggnad innehöll tranfabriken, en annan guanofabriken för affallet. Lukten kan ej beskrivas. Anotomisalar äro jämförelsevis vällukters hemvist. Och dock må människorna väl här. Sjukdomar lära aldrig förekomma. Däremot lär detta blodiga arbete, sade man oss, hafva en demoraliserande inverkan på arbetarne.

Midt i denna förödelse låg disponentens lilla paviljong. Ingången var prydd med kolossala hvalfiskkäkar och kotor samt en mängd flaggor, som med sina lifliga färger stucko af emot denna förödelsens styggelse.

Den ende norrmannen bland passagerarne ombord på »Kung Harold» var disponentens son. Han gick af i Skaarö, och vi svenskar blefvo inbjudna att dricka ett glas champagne i disponentens trefligt hem. Han ville ge ett uttryck åt sina unionsvänliga känslor, skåltal höllos och vänliga, uppriktigt menade ord yttrades på ömse sidor — här norr om polcirkeln, bland tran och hvalfiskkäkar.

Under många viftningar och hurrningar lämnade vi denna högst märkliga ort, efter ett besök, som i hög grad väckt blandade känslor af äckel och afsky, af intresse och vetgirighet, af brodersinne och fosterlandskärlek.

Emellertid hade himlen mulnat. Någon midnattsol fingo vi ej heller den natten se. Champagnen hade dock en lifvande verkan, så vi tröstade oss lätt nog.

* * *

Fredagsmorgon vaknade vi i *Hammerfest*, världens nordligaste stad. Vi rodde i land. Tranlukten slog oss till mötes från de många tranfabrikerna, men den föreföll nu ock ljuflig emot de dof-

ter, som under gårdagen hemsökt våra luktorgan och som äfven under natten plågat oss, tack vare åtskilliga kvinliga turisternas kvinlighet att resa i släpkjolar.

Hvilket ödsligt intryck gjorde ej Hammerfest en mulen dag som denna. I stadens omgifning endast kala klippor och stenar, stora och små, af en lättgrusad, skiffrig bergart; inte ett träd, inte en buske eller blomma, knappt ett grässtrå. Bänkarne på de trädlösa promenaderna utanför staden stodo där nästan som ett hån. Hafvet var askgrått och kallt, de låga kullriga, snötäckta bergen i fjärran skönjdes knappt i dimman. Hvem skulle stanna och njuta af denna grå, grå natur?

Då var det trefligare gå in i staden, om det ock där var grått och smutsigt. Fastän det var den ljusa årstiden var man färdig önska, att staden låtit oss få skåda sin elektriska belysning. Den lär ha utöfvat ett godt moraliskt inflytande på befolkningen, och den skulle visst i dag ha kryat upp gråruskiga turister.

En del af staden, som afbrann för ett par år sedan, har flere nätta villor med små trädgårdar. Den gamla stadsdelen är däremot egendomlig nog, trähus med stora yttertrappor och torftak med betande getter. Åtskilliga stugor af stora stenar och torftak voro högst märkvärdiga i vårt tycke, men lära ej vara ovanliga i dessa nordliga trakter. Hade vi haft en kamera, skulle vi säkerligen af dem hemfört en afbildning. Ett par fransmän funno däremot Hammerfests banala villor »très-gentilles» och »knäppte» i stället af dem, hvilket är rätt karakteristiskt för nationens reslyne.

Kl. 2 lemnade vi Hammerfest, och mot aftonen voro vi vid *Nordkap*.

Vägen var storartad. Klipporna blefvo högre och brantare. Vi tyckte oss mer än en gång redan vara framme vid den genom afbildningar så välkända Nordkapsklippan.

Vi passerade nu det stora *Fågelberget*, en mosaik af hvitt och grönt och svart, en kolossal myrstack, där myrorna förvandlats till fåglar, en liten värld för sig med oändliga små skrymslen för hafsvalorna, breda afsatser, utkikstorn och gröna plataer för andra sjöfåglar.

Det hade varit ett nöje att i lugn få passera detta fågel-London, men det hade ej varit turistmässigt.

Skott på skott aflossades från fartygets små kanoner; de staccars fåglarne flögo upp, tusen sinom tusen, skreko och pepo, ängsligt och skärande. De bildade liksom moln på himlen, och ändå

tycktes stora massor vara kvar på klipporna, vare sig de nu togo detta turistlarm filosofiskt eller att de, trots skrämnelsen, af familjepliker tvungos att stanna kvar på sin post.

* * *

Vi ligga stilla sedan kl. 9 i en liten vik mellan två skarpt utskjutande klippor, af hvilka den ena är själfva *Nordkap*. Vägen går här upp till platån, och i sänkningen mellan klipporna växa bland snön ett frodigt gräs och präktiga gula blomster (*Trollium*).

Vi ro i land, plocka gula blommor och mörka, af ishafvet väl polerade stenar, vi kunna kasta snöboll om vi så vilja, eller dricka champagne i den lilla turisthyddan vid stranden, men ända upp för klippan Nordkapsplatån äro vi af kaptenen strängeligen förbjudna att gå.

Vägen lär vara brant och i denna fuktiga väderlek slipprig och rent af farlig för ovana bergbestigare.

Och för öfrigt, hvad skulle vi väl få se däruppe i denna dimma, ur hvilken man knappt kan skönja de närmaste mörka klipporna?

Det var en missträkning — midnattsolen öfver det öppna ishafvet, skarpt belysande den svarta, branta Nordkapsklippan — oändligt många gånger har vi sett detta afbildadt, att få se det i verkligheten hade varit, så till sägandes, resans mål.

Nu fick man trösta sig med, att man har haft och kommer att få en mängd olyckskamrater. När du bestämmer dig för en Nordkapsresa, beräkna inte, att du skall blifva bland de få utvalda, som vid Nordkap få se midnattsolen. Man berättade för oss om en amerikansk turist, som rest gång på gång till Nordkap för att just där få se midnattsolen. Slutligen lyckades det honom att komma dit i solsken, men då var det en häftig storm — hvilket där ej är ovanligt — och hela det här alldeles öppna Ishafvet vräkte på. Amerikanaren kom ej heller den gången upp på Nordkapsklippan — nej då kom han inte ens upp på däck.

* * *

Det var en nordkapsstämning, dimmigt, grått, kallt ($- 6^{\circ}$ C.); dessa höga svarta, branta, delvis af dimman dolda klippor på ena sidan och på den andra det oändliga grå, endast af sakta dyningar upprörda hafvet. Bakom dessa trotsiga klippor ligger fäderneslandet, Europa, civilisationen, allt hvad vi här hålla kärt — bortom detta

haf, som förtonar i dimmor, det okända, det evigt döda, Nordpolen. Klipporna säga på sitt språk: ditintills, men icke vidare; hafvet åter lockar, drar oemotståndligt vidare mot norr, att lösa sina gåtor.

För ett ögonblick förstod jag hvad jag förr aldrig förstätt, dragningen mot norden, hågen att utforska polens okända regioner.

* * *

Sedan vi sett hvad ses kunde af Nordkapsklipporna, foro vi rätt ut i Ishafvet. En del af »Kung Haralds» undersåtar roade sig med ett lönande fiske, andra skrefvo Nordkapsstämplade bref till vänner och bekanta vid salongens elektriska ljus. Först när båten vid 3-tiden satte sig i rörelse för återfärden blef det lugnt ombord.

Vi hade redan Hammerfest bakom oss, innan vi åter på lördagen voro redo till att njuta af Nordlandens ståtliga naturscenerier.

Snart kommo vi in i *Lyngenfjord*. Den utgör enligt mångens mening Nordkapsturens glanspunkt. Man har utefter dess ena sida: berg vid berg, växlande i form och kanske än mer i färg och mellan dessa, stora gletscher, som sträcka sig ned till vattenbrynet eller mynna ut i vilda forsar. Inte ett odladt jordstycke, inte en människoboning. Ett enformigt tema, om man så vill, men med de rikaste, skönaste variationer.

Vid slutet af *Lyngenfjord*, vid *Lyngeneidet*, gingo vi i land och togo oss en duktig promenad tvärtöfver till Ulfsfjord, där det öppnar sig ett nytt, härligt fjällperspektiv.

Vägen var god, bergsluttningarne beklädda med den härligaste grönska: Nordlandens gräsmattor borde verkligen ha sitt särskilda kapitel. De stå i färgprakt framom våra ängars. De visa alla skiftningar af grönt, till gult, rött och blått.

Det är ej endast motsatsen mellan det gröna och de mörka klipporna eller de hvita snöfälten, som gör att ögat tjasas af dessa gröna sluttningar; det är en rik, saftig flora, som utvecklas vid den eviga isens gränser. Solen, dagens sol och nattens sol, skapar denna fägring, lika skön som förgänglig.

Men hvad är det för små gråa, rörliga prickar uppå bergåsens sluttningar, hvarifrån kommer väl röken, som hvirflar upp bland säljbuskar och dvärjbjörkar? Det är renarne, som beta, det är lapparnes eldar. Vi äro ju midt uppe i lappmarken. Intet är naturligare. Snart möta vi lifliga lapphundar, som nosa på oss helt vänligt, och deras smutsiga herrar, som gärna vilja göra geschäft med oss.

På aftonen lade vi åter ut från Lyngeneidet, och passerade än en gång denna underbara fjord med dess gletscher och mångfärgade klippor.

* * *

Söndagen hade vi det härligaste väder. Man kunde sitta på däck sommarklädd och njuta en gassande sol. Hafvet var långt ifrån lugnt, men vi hade medvind och gingo inomskärs nästan hela tiden.

Vi foro åter genom Lofotens bisarra skärgård, men delvis nya vägar. Tumlarne lekte i vattenbrynet kring båten och kunde med sina muntra språng roa dem af oss, som för en stund tröttnade vid klippor, haf och himmel.

Mot kvällen, då vi kommit till en öppen fjärd vid södra Hindön, saktade vi fart och stannade slutligen en stund. Till och med ångbåtens kapten hade ej sett något grannare i denna färgskiftande natur.

Ett oväder med svarta moln och två fulla regnbågar upplöste sig i det präktigaste färgspel. Luft och klippor och haf blefvo som en enda oändlig regnbåge.

Denna strålande färgprakt lönar det sig ej för en klåparpenna att beskrifva. Äfven skalder skulle tveka inför denna uppgift. Huru många ord har väl språket för att återge de oändliga färgskiftningar, i hvilka ögat frossar?

Och en målare skulle ej lyckas bättre. Han blefve troligen utskrattad för sin djärfhet att tro palettens färger räcka till för att måla denna polarnattens färgglans.

Kl. half 12 sjönk den blanka solskifvan, färgerna bleknade småningom. Vi väntade på soluppgången, men förgäfves. Snart voro vi inne i en dimregion.

* * *

Kl. 7 måndagmorgon vaknade vi vid *Svartisen*, Nordlandens största gletscher. Egentligen borde man varit uppe vid 5-tiden för att ha sett inloppet, men man är inte mer än en människa för att man är turist. Mycken hvila blir det i alla fall ej bland alla dessa naturbeundrande passagerare. För sjukligt folk passar ej denna färd, om ock sjöluften kan för mången vara stärkande.

Tjugu minuters promenad genom blomrik ängsmark. Hvilken mångfärgad bukett plockade jag ej af vackra och rara blomster invid gletschern!

Gletschern, som i sin största bredd lär mäta minst sju svenska mil, var intressant, ej minst för dem, som aldrig förut skådat ett sådant naturens under.

* * *

Vid Svartisen togo vi farväl af solen. Det mulnade kort efteråt och regnet började. Vi visste att vi passerade genom den storartade skärgård, vi haft tillfälle beundra för några dagar sedan, vi gingo förbi Hästmanö, Torghatten och »de syv Söstre», men sågo lika litet däraf, som af polcirkeln, hvilken vi saluterade med några kanonskott, liksom då vi för första gången passerade denna imaginära linie.

Vi skulle nu åter vara inne i den tempererade zonen, men det märktes inte, det var sannerligen så kallt och ruskigt, att man höll sig helst under däck.

Nu hade man ock känslan af att det var *sista* dagen. I morgon skulle det lilla samhället skingras åt alla världens hörn. Och det fanns många, med hvilka det var ett nöje att samtala. Förut dolda musikaliska talanger trädde fram, det sjöngs Schumanns sånger, och franska varietévisor och engelska barnkammarrim, allt åhörddt med samma lifliga intresse till långt in på natten.

* * *

På tisdagmorgonen lupo vi in i Trondhjems hamn. Och så var Nordkapsresan ett minne blott, som man alltid bevarar bland de bästa, men skyr för att återgifva i ord.

Min penna har ej heller gjort anspråk på mer än att skildra de yttre konturerna af en turistresa till Nordkap.

Men tål du sjön, har tid och pengar, lämna det slitande Europa för en vecka, far själf dit upp, skåda själf Nordlandens sommarljusa, högstämnda, färgrika natur, dess egendomliga växt- och djurvärld, njut och dröm!

E. F.

Laura Marholms författarskap.

De tvenne arbeten af Laura Marholm-Hansson, *Kvinnor*, utg. 1895 och *Tvenne Kvinnoöden*, 1896, hvilka nu införlifvats med vårt språks litteratur och väckt en viss uppmärksamhet, representera den hypermodernaste åsikten om kvinnonatur och villkoren för kvinnolycka. Det förra af dessa arbeten har redan, innan det öfversatts på svenska, recenserats i Dagny af en ansedd manlig penna och erhållit vitsordet att vara talangfullt skrifvet. Att åter framdraga några punkter ur detsamma motiveras alltså däraf, att endast kvinnor kunna förstå kvinnor. Om »de hemliga sidorna af den kvinliga själen» kan ju mannen icke yttra sig, eller åtminstone ej med *kvinlig sakhämnedom* tillbakakasta den uppfattning af kvinnan, hvilken fru Marholm med så stor säkerhet vill göra gällande.

Det är ganska märkvärdigt, att just dessa af förf. »lästa» hemliga sidor af den kvinliga själen, dessa moderna skildringar, leda tanken nära två dussin sekler tillbaka. Hos fader Aristoteles, anti-*kverad* sedan århundraden, återfinner man nämligen en åsikt om *allt kvinligt*, hvilken, om den vore riktig, skulle förklara och berättiga fru Marholms påståenden.

Aristoteles anser som bekant den jordiska naturens mål och medelpunkt förverkligad uti människan, men, *märk väl*, uti den *manliga* människan. Allt annat i världen är blott naturens förfelade försök att frambringa en manlig människa. Hvarje flickebarn som födes är blott en ringare grad af *missbildning*. Hvarje kvinligt väsen öfver hufvud är ett *missbildadt väsen* i jämförelse med det manliga.

Det heter vidare hos Aristoteles: hvad som konstituerar människan är tänkandet eller förnuftet, som är hennes speciella egendomlighet. Egendomlig för människan är icke *den sinnliga känslan*, ty *densamma delar hon med djuren*, utan intelligensen, icke tillfredsställandet af lustbegär, ty uti dessa ligga också djurens lyckokänsla. Människan är genom sin natur och intelligens danad till ett *förnuftigt* förverkligande af sina naturliga förmögenheter.

Jämför man nu den store grekens uttalande om *kvinnan* och hans kriterium på *människan* med Laura Marholms framställning af kvinnan, så framgår med all tydlighet — *om man vill sätta tro till fru Marholm* — att Aristoteles haft rätt. Kvinnan är i så fall icke människa, hon är blott en missbildning af människa eller ansats till människa. Och då kan hon också mycket väl vara — »en kapsel

öfver ett tomrum, som skall fyllas af mannen», en organism som uteslutande bör *förstå med sina nerver*. Det centrala i hennes tillvaro, hennes A och O, må då vara det erotiska, könsbegäret, och på tillfredsställandet af detsamma må bero hennes »produktiva» förmåga, ej blott den speciella däraf följande, utan *all annan produktivitet*.

Det var, noga att märka, på den tiden, då kvinnan dyrkade Eros, som filosofen ställde henne på den plats, där man nu återfinner henne i den nyaste litteraturen!

Men Laura Marholms osmakliga uppfattning af kvinnan är såsom regel lyckligtvis falsk, och hennes tidspsykologiska porträtt lämna, oaktadt deras i stilistiskt afseende framstående värde, exempel på både motsägelser och felslut. Hennes psykologi passar möjligen för de kvinnor, som, enligt förf., »skola komma», ej för dem som *äro*. Om uti förf:s porträtt de framställda »typiska» kvinnorna än skulle känna igen *sina* känslor, *sina* begär, *sina* kriser, så känner kvinnan i *allmänhet* icke igen sig uti dylika våldsamma begär och kriser, härom förvissas den känsla af vedervilja, den protest, den sedliga förbittring, som förf:s skildring af kvinligt känslolif väcker hos de flesta. Hysteriska kvinnor finnas i vår nervösa tid nog flera än förf. skulle kunna namngifva. Men hysteri är ett patologiskt tillstånd och ej en väsensegendomlighet, den må nu drabba en rikt begåfvad kvinna eller en idiot. Detta sjukdomstillstånd får ej upphöjas till kvinlig väsensnödvändighet, så länge det i världen finnes ett flertal af *friska* kvinnor.

Kvinnan, men blott den friska kvinnan, kan vid sidan af sina egendomligt kvinliga känslor och sin förmåga af intuitiv perception vara mäktig både förståndsutveckling och ett förnuftigt tankelif. Det är i synnerhet *vår* tids uppgift att visa just detta.

* * *

Till ett något grundligare skärskådande har jag i fru Marholms *Kvinnor* valt porträtt 4, *Nervösa Grundtoner*, hvarutur jag vill söka extrahera förf:s kvinnoideal. Det är nämligen uti denna uppsats man finner, hvilka de kvinnor äro som hänföras till detta ideal, och hvad som berättigar dem att räknas dit. Där återfinnes också förklaring på den kvinliga »vildheten», ett uttryck hvaraf på sista tiden anhängare till fru Marholms »skola» ofta begagnat sig. Man får jämväl göra bekantskap med den »typiska» kvinnans uppfattning af *mannen*. De tjuu sidorna lämna alltså ett rikt material hemtadt vare sig från förf. själf eller från hennes kvinnoideal.

Om den »nya» art af kvinnor, till hvilken Laura Marholm anser att författarinnorna af *Keynotes* och *Dilettantes* höra, heter det sid. 115 att de äro *undergifna, trötta och fina*. I motsats till »de hemskt tjockhudade» kvinnor, som begrepo allt rätt och slätt genom sitt förstånd, *känna dessa med sina nerver*. »Detta blir genast en helt annan och finare art af uppfattning» (sid. 114). Vidare äga de »en säker värde mätare i sina högt utvecklade nervers 'hårfina' vågskål». Och »de känna för hvarandra med sina mycket utvecklade dallrande nerver så, som ännu ingen kvinna känt för den andra, en gemensam *lyftning*, sådan kvinnan *förr blott erhållit den genom mannen*» (sid. 115).

Undergifvenhet och finhet äro förträffliga egenskaper. Men hvarför skola dessa kvinnor tillika vara så trötta? De taga lifvet ungefär som blomstren på marken (sid. 115), utan att bekymra sig om morgondagen, deras teoretiska kunskapsförvärf går som en dans, och de lefva i en hittills sällsynt harmoni och frid med hela sitt släkte. Tröttheten förefaller alldeles omotiverad.

Förf. förklarar sid. 99 den kvinliga »vildheten» genom besvarandet af ett par framkastade frågor. »Hvarför vill en förfinad, kroppsligt späd kvinna förena sig med ett djur med primitiva lidelser och älska detta djur?» »Hvarför verka kraft och skönhet starkare än själens och hjärtats finare egenskaper?» Svaret lyder: »emedan alla män förbise den eviga vildhet, det otämnda, primitivt vilda skaplynne, som lurar inom till och med den mildaste och bästa kvinna».

Där står verkligen så; men det är antagligen korrekturfel, att uti detta svar »den eviga vildheten» ej fått bli det kauserande begreppet, utan i stället — *männens förbiseende!* Vildheten har emellertid blifvit någorlunda nöjaktigt bestämd. Förf:s åsikt, att *alla* kvinnor äga denna så vilseledande eviga vildhet, kan ej delas af dem, som känna sig ha kommit öfver det otämnda stadiet. För öfrigt har hvar och en sitt skaplynne, och nog ter det sig »vildt» hos några.

De nya förfinade nervkvinnornas uppfattning af männen tyckes vara öfvervägande obehaglig för dem själfva. Men kvinnorna kunna dock icke undvara männen. Det går ej an utan ruin för deras eget väsen. Lyckligtvis förstå dessa kvinnor, att det gör mindre *hvem* kvinnan älskar, *blott* hon älskar. Det går till och med för sig att älska och vämjäs vid den man älskar. Mrs Egerton t. ex. uppfattade »männen i allmänhet och sina två män i synnerhet till hälften med hat, till hälften med beundran för denne tölp — mannen» (sid. 104). Om samma kvinna heter det också (sid. 96), att hon är »en

mycket förälskad liten kvinna, oskiljaktig från mannen, om han blott icke vore så långtrådig, så klumpig, så dum, så helt och hållet man, så odräglig och outhärlig som mannen blifvit för kvinnan.»

Intet glåporð tyckes vara för fult att användas om mannen. Hela könet utskrattas. Förf. säger (sid. 97) att kvinnorna finna mannen »komisk», att för de unga flickorna han är »ett evigt skrattretande föremål». Ju finare, vigare och spensligare en kvinna är, ju löjligare finner hon detta stora dumma djur, som gör sådana klumpiga rörelser för att nå sitt komiska mål». Sid. 99 skrattar kvinnan åter inom sig åt mannens »tjockskallighet», och detta därför att denne dumme man, i följd af den ridderligt konservativa idé, som han skapat sig om kvinnan, blir blind för gåtorna i hennes sammansatta natur.

Är detta förfinade kvinnors språk och tål väl ordens innebörd att granskas i ett civiliseradt och sedligt medvetet samhälle? Och om mannen är för kvinnan allt detta och endast detta, dum, löjlig, förhatlig, af hvad slag är då den *lyftning* (sid. 115), *hvilken kvinnan förr blott genom mannen erhållit?*

Det nya speciet af kvinnor har såsom det synes ytterligt ökade fordringar på de stackars utskrattade männen. För dessa kvinnors eget välbefinnandes skull bör man väl önska, att de icke måtte i alltför många exemplar anlända före »de nya män hvilka dyka fram vid den andliga horisonten», ty de män världen nu äger passa icke för sådana kvinnor. Pönera att männen, i känsla af sin otillräcklighet alldeles draga sig undan för deras smäktande, äkta, åtråfulla kvinlighet — i så fall blefve »förväntningens spänning» (sid. 115), såsom förf. säger, »alltför ansträngande för dem!»

Mig förefaller den del af fru Marholms *Kvinnor*, sid. 94—115, hvilken jag nu en stund sysselsatt mig med, nästan vidrig. Ett sådant joln, en sådan parfymerad osundhet, som man sökt att påsmeta färger och polityr! Framställningen är till sitt innehåll från början till slut konstlad, därför att förf. liksom åtagit sig att göra svart till hvitt, att blanda bort kvinlighet med sinnlighet eller inbilla läsaren att de två äro ett. Man talar om »förfinade» kvinnor på hvarje blad, medan kvinlig råhet och mänsklig missbildning lysa fram genom de gåtfulla orden och det förföriska bildspråket.

* * *

Efter att i *Kvinnor* ha orienterat sig uti fru Marholms författarskap och där funnit de antydda hållpunkterna för hennes »teorier»,

blir läsningen af hennes andra arbete, *Tvenne Kvinnoöden*, en lätt men mindre intressant, för att icke säga rent ut *tråkig* uppgift. Förf. är konsekvent och man får endast se en *mise en scène* af hvad man hört förut. Hennes tidspsykologiska porträtt äro delvis skrifna med ojämförligt mera schwung och talang än *Tvenne Kvinnoöden*, och läsaren har fördelen att uti dessa sammanföras med framstående personligheter, under det han i berättelsen *Hvad var det?* införes i en miljö, där luften är kvaf och allting osundt, tarfligt, flottigt. Ej under att man drar en lättnadens suck, när man slår igen boken, och att man i det verkliga lifvet, *sådant det är*, känner sig som om man kommit ut i en frisk atmosfer, en nykter tillvaro, ifrån sjukrummets narkotiska dofter, hypnotiska sömn och »sprittande, dallrande, sugande» nervaffektioner.

Det första kvinnoödet är följande.

En tjuogoåttårig flicka, Lonny Lauter, med god uppfostran och redan börjad litterär verksamhet inackorderar sig i Berlin uti ett andra klassens pensionat. Den unga kvinnan plågas af ensamhetskänslan, hon frågar ödet och hvälfver ständigt i sin hjärna tanken på »om hon skall upplefva något». Kort därefter träffar hon vid middagsbordet den man, med hvilken »hon skall upplefva något.» Deras första sammanträffande kännetecknas af en ömsesidig, hypnotiskt förlamande känsla. De växla ej ett ord, men hon förnimmer såsom betraktade någon henne invändigt.

Jössing, dansk till börden och ett par år yngre än Lonny, studerar medicin. Han presenterades i pensionatet som »ett storartadt medium».

Snart tillbringa Jössing och Lonny skymningarna tillsammans i fru Miesels salong. Då de andra gästerna aflägsnat sig, spelar han för henne. Löpningarna på pianot verka som eld i hennes ådror eller som »rysningar från hjässan till fotsulorna». »Tonerna bli under hans händer till en hel anstorm af åtrå.» Han är henne motbjudande och likväl upprepar hon inom sig: du skall, du skall, du skall! Inom kort behärskas hon fullständigt af denna man, som hon inte ännu älskar, men hvars kärlek hon dock åtrår.

Jössing reser hem, men återkommer efter några veckor. Lonny finner honom vid middagen fortfarande obehaglig. Det stora bleka ansiktet, den dåliga hållningen, hans gamla erbarmliga kläder, hans flottiga svarta hår, allt är henne vämjeligt att se på.

Emellertid knacker han samma afton på hennes dörr och säger, att han kommit åter, emedan han ej kunde vara utan henne. Han

går med hennes löfte: »jag vill vara hvad ni finner hos mig. Det vill jag vara.» Det fadda och fula hos honom är borta.

Deras förtrolighet ökas. De tillbringa söndagarne på utflykter. Under en sådan utflykt känner hon plötsligt att »från honom utgick den farliga trollmakten hos en man, som just befinner sig i tidpunkten för sin kraftutveckling.» Sedan dess förmår hon ej se honom fullt i ögonen.

I pensionatet hvisskar man bakom deras rygg. Lonny plågas af oro, hon tviflar på hans uppriktighet, hon vet ej hvad hon skall tänka om honom, »som alltjämt tillhöljer för henne det centrala i sitt väsen.» Men hon älskar honom nu i trots af allt. Ett uppträde mellan Jössing och hans rumskamrat Linnäus, som bringar hans förhållande till Lonny på tal och groft förolämpar denna senare, har till följd att Jössing flyttar från pensionatet, där han komprometterat Lonny. Hon erhåller därefter ett ångestfullt väntadt bref med begäran om möte i Thiergarten.

Lonny skyndar dit. De gå arm i arm, men ännu kallar han henne fröken Lauter, ännu tiger han, ännu ingen full utgjutelse, ännu blott en sluten hand!

Det retar henne. Hon finner det dumt och löjligt att vandra så där. »Å, jag håller inte ut», framstöter hon ovillkorligt.

Ändtligen kommer ögonblicket — — — — — »deras läppar finna hvarandra och blifva hängande vid hvarandra.»

Då det nu är klart dem emellan, uppgöra de framtidsplaner. Jössing är ledsn vid studierna. Han vill bli musiker. »Det skall du ock», säger Lonny. Hon vill lämna honom sitt lilla arf, resten skall hon bedja om hos föräldrarna. Följande morgon skall han resa till sin far och meddela honom beslutet. »Ordet förlofnig har icke fallit. Deras förhållande till hvarandra var deras hemlighet.»

Följer en afton i kärleksyra och slutligen ett afsked — för blott fyra dagar. Då skall han vara åter.

»Men om du glömmet mig där hemma hos de dina? »Dig?» Han såg på henne med en underlig, nästan sjuk blick. »Hvem kunde någonsin glömma dig?» — — — — —

Lonny väntade förgäfvets — han kom icke åter. Efter påminnelse kom slutligen ett bref, som sade henne — att hon var glömd, att han ej längre kunde frammana hennes drag. »Allt som hänger samman med Berlin förekommer mig som en enda hypnotisering, som jag befunnit mig i. Det är som en främmande vilja påbuditt mig det sjuka behof efter dig jag förnam — — — — —»

Efter den första bittra förtviflan att se sig så nesligt besviken finner Lonny dock tröst uti att »någonting nu kvällt fram hos henne, som gör kvinnan till kvinna — medvetandet om att kunna älska, detta medvetande som vår uppfostran och vår egen räddhåga så länge håller nere hos oss, tills något sker, som spränger ringen.»

Detta är hennes behållning!

* * *

Måhända har jag varit alltför vidlyftig i redogörelsen för detta kvinnoöde. Men jag har trots mig kunna bäst visa andan i berättelsen genom att här och där återge bokens egna ord för dem som ej läst eller ämna läsa densamma.

Skildringen är patologisk alltigenom. Hufvudpersonerna äro båda två sjuka. Lonny har ett irriteradt nervsystem, som hon icke vill behärska, utan tvärt om lämnar fria tyglar, och Jössing ger ju själf svart på hvitt på, att han varit sjuk hela tiden. Förf:s syfte tyckes alltså ha varit att åskådliggöra ett visst hypnotiskt tillstånd hos mannen samt kvinnans nervaffektioner i samband med kärleks känslan, och detta har hon också gjort på ett ganska drastiskt och effektivt sätt. Osannolikt förefaller emellertid att en kvinna med Lonnys intelligens och som studerar *Revue hypnotique* ej förstår herr Jössings tillstånd eller fruktar en förbindelse med honom. Men hvad hon åsyftade var att komma ur sin ensamhet, att en brygga skulle slås mellan henne och mannen. Och mannen — ja! hur mannen är, n'importe!

Lonny väcker ej sympati och därför faller man ej en tår öfver hennes öde. Det är mer rörande att se ett barn gråta öfver en sönderbruten leksak än att se Lonny gråta öfver sin krossade kärlek, hvilket torde bero på — att *nerverna* spelat en alltför stor roll i hennes kärlekshistoria!

Förf. bereder läsaren en angenäm öfverraskning genom att af berättelsen låta framgå *hemmets* sunda och helande inflytande på Jössings sjuka sinne. Han blir frisk och normal, då han åter väl är i kretsen af far och mor och syskon. Några stämmningsfulla naturskildringar höra också till det goda i boken. Däremot förefaller själfva slutklämmen, Lonnys vinst af det skeppsbrott hon lidit, nästan *löjlig*. En tjuugoåttårig kvinna behöfver icke gå igenom Lonnys öde för att komma till medvetande om att *hon kan älska!* Utan hinder af »uppfostran och egen räddhåga» säger hennes kvinliga natur henne detta långt förut.

Kvinnoödet numro två, *Det osagda*, med dess bisarra början bör utan tvifvel anses som ett »porträtt». Men det är framställt så vidrigt, så afsiktligt vilseledande, att läsaren endast med afsky och förbittring vänder sig bort från denna teckning.

Det är blott *en* känsla, som öfvervinner vår naturliga motvilja för att tala illa om de döda, och det förefaller, som hade förf. under inflytande af denna känsla tydt det sista kvinnoödet tragik.

Språket är illa medfaret i båda fru Marholms böcker, och särskildt i *Tvenne Kvinnoöden* ofta banalt. Denna anmärkning drabbar naturligtvis öfversättaren. Uttryck sådana som »tillhöljde», »sof in», »hänkastande» (adverbielt), »frysande besvikenhet» och hundra andra kunna icke sägas på fördelaktigt sätt rikta detsamma. Särskildt märkes den ymniga förekomsten af verbet *hänga* i alla möjliga former, synnerligast de participa, »hängande» läppar, »hängande» blickar, »hängande» axlar, »hängande» ögon, m. fl. I allt detta »hängande» saknas blott *ohängd* — ett uttryck som borde kunnat få en förträfflig användning i sammanhang med de föregående.

Vi ha utan tvifvel att vänta många alster af fru Marholms flytande penna. Vi välkomna dem ej, men vi frukta dem heller ej. Blir än fru Marholms författarskap hvad det varit — angrepp mot kvinlig smak och blygsamhet, ett uppträdande utan hvarje etisk hållpunkt eller förnuftig uppfattning af kvinnans ställning i världen, ett sensualismens evangelium — så ha vi intet att frukta af hennes talang. *De* kvinnor skola ej dö ut, för hvilka talangen ingenting betyder, om den tjänar ett orent, oförnuftigt mål.

Alma Cleve.

Den internationella kvinnokongressen i Berlin.

I

Den som något närmare följt med kvinnorörelsen i Tyskland och känner namnen på dess ledande personligheter kunde ej undgå att med en viss misstro motse den »internationella kongress för kvinligt arbete och kvinliga sträfvanden» — »*Internationaler Kongress für Frauenwerke und Frauenbestrebungen*», som den officiella titeln

lydde — hvilken skulle hållas i Berlin under september månad detta år och till hvilken sedan åtskilliga månader tillbaka inbjudning utgått till kvinnoföreningar öfver hela världen. Namnen »Morgensstern« och »Cauer«, som stodo att läsa främst på inbjudningslistorna voro visserligen välbekanta och högt värderade, men det förnämsta kvinnosaksförbundet t. ex. det sedan mer än 30 år tillbaka med Leipzig som utgångspunkt verkande »Bund Allgemeiner deutschen Frauenverein« saknades på programmen, och många af de ledarinnor, man alltid varit van att se gå i spetsen för hvarje med kvinnofrågan sammanhängande reform eller viktig rörelse, höllo sig i ögonen fallande grad borta. Kunde det väl vara verkligt allvar med ett företag, som af skenet att döma, kommit till stånd utan samverkan med Tysklands mest kända banbryterskor inom detta område?

Så frågade man sig. Men kongressen gaf själf nöjaktig förklaring på frågan. I de af ledarinnorna hållna hälsningstalen betonades uttryckligen, att det ifrågavarande mötet uteslutande var ett verk af *Berlins kvinnor*, att initiativet därtill icke utginge från någon viss kvinnoförening, ej heller från Tysklands kvinnor, som ett helt betraktadt, utan från den tyska rikshufvudstadens kvinnor, hvilka varit af den åsikten, att just under den pågående berlinerutställningen det rätta ögonblicket vore inne att få en kvinnokongress till stånd. Så mycket rörande upphofvet till kongressen. Hvad själfva karakteren af densamma beträffar, kom snart nog äfven den mest skeptiskt anlagda underfund med, att allvaret och gedigheten af det hela voro ställda utom allt tvifvel. Hvad som förefallit bakom kulisserna innan skådespelet satts i scen, angår i det stora hela ej åskådarna, förutsatt att prestationerna som bjudas hålla intresset vid makt och öfverträffa förväntningarna. Och detta har i hög grad varit fallet med Berlins nyss afslutade internationella kvinnokongress. Trots det att man till sin saknad funnit en och annan lucka i de för öfrigt så väl fyllda leden af kämparne för kvinlig frihet och rätt, kan det hela betraktas som en storartad seger för kvinnornas sak. Detta har varit det allmänna slutomdömet om kongressen, ett omdöme hvori så väl tyskar som främlingar enhälligt instämt. Och må det tillåtas mig, att förutskicka denna anmärkning innan jag går att meddela några intryck från kongressen och dess förhandlingar.

* * *

Jag var ej med på jätte-kvinnokongressen i Chicago världsutställningsåret 1893, men näppeligen kunde den ha varit mer »rie-

senhaft till sina dimensioner än den kvinnokongress, som nyss ägt rum i Berlin. Man tänke sig stora rådhusalen i Berlins stora rådhus, packad, till sista plats öfverfylld af en till största delen af damer bestående församling. (Efter hvad slutssummeringen utvisat lära öfver 1,600 »Eintrittskarten» blifvit utdelade.) Herrarna voro så i minoriteten, att de knappast kunde tagas med i räkningen. Det var endast vid det långa referentbordet nedanför talarestolen, man såg representanter af det starkare könet. Där förekommo de dock i mycket stort antal och med rörande ståndaktighet såg man pressens män hålla ut timme efter timme under de oändligt långa sammankomsterna. Intet något så när betydande blad i Berlin tycks ha underlåtit att sända sin reporter, och tidningarna, äfven de mest konservativa, ha innehållit spaltlånga, i aktningfull ton hållna referat öfver kongressen och dess förhandlingar. Kvinliga referenter från olika länder hade äfven mycket talrikt infunnit sig.

Man komme efter detta ej och påstå, att Tysklands kvinnor ej hafva något att säga i staden och staten. Det vill ej litet inflytande till att få världsstaden vid Spree att så oinskränkt, som här skett, ställa sin förnämsta byggnad till en enskild korporations föfogande. Under en hel veckas tid hafva kvinnorna varit allenahärskande i denna åt stadens fäder och styresmän helgade boning, med dess imposanta trappuppgång, dess vidlyftiga gallerier och vestibuler samt dess i ädel stil hållna storartade solennitetssal. Och från den talarstol, från hvilken tyska rikets hufvudstads angelägenheter annars afhandlas, ha dag för dag kraftiga, tändande, väckande tal hållits af kvinnor, allt med käjsar Wilhelms, i en vacker växtdekoration inramade byst som bakgrund, en sammanställning, som ej saknar sin ironiska sida, då man betänker, att det knappt torde finnas en mot den moderna kvinnorörelsen mer antipatiskt sinnad man, än just Tysklands nuvarande käjsare. Hans allbekanta, kategoriska uttalande i kvinnofrågan lyder ju, att kvinnan endast bör hafva tre *k* för ögonen: »Kinder, Kirche, Küche».

Den reflexionen har man ej heller kunnat undgå att göra, att denna den första större internationella kvinnokongressen i det monarkiska Tyskland kommit till stånd och gått af stapeln utan en tillstymmelse till vare sig »kaiserliche», »königliche» eller »grossherzogliche Protection», eller »högt beskydd» af hvad slag som helst. Den har tvärtom i allt burit en äkta demokratisk prägel. Vare detta sagdt såsom en min fullkomligt personliga anmärkning. Ordet *parti* af hvad skiftning det vara månne var för öfrigt helt och hållet bann-

lyst från kongressens förhandlingar. Den episod af politisk parti-anstrykning, som under mötets gång kom att utspelas, var alldeles utom programmet. Men därom längre fram.

Det allra första intrycket af berlinerkongressen och därmed sammanhängande anordningar var, för att säga sanningen, ej odeladt angenäm. När man som främling anländer till det kolossala Berlin, känner man sig gifvetvis i början i hög grad bortkommen. Dess otvifvelaktigt förträffliga hotell finner man, då man anländer med Stralsundtåget sent på kvällen, öfverfulla. Och får man liksom undertecknad hålla till godo med hotellets »Badezimmer» som logis (lyckligtvis utan att precis behöfva ligga i badkaret) tycker man nog att det är litet si och så med den trefnad käjsarstaden har att bjuda den resande. (Som ett parentes må tilläggas, att mitt här omnämnda mindre trefliga logis, redan dagen därpå kunde utbytas mot ett i allo behagligt rum i en af Berlins finare privatpensionier.)

På natt följer morgon och det gäller att söka sig fram till vederbörande och skaffa sig informationer. Vet du, min värde läsare, hvad detta vill säga i Berlin? Har du varit där så känner du till den gordiska knut som kallas Berlins »Verkehrsmittel», och att man ej i brådbrasket ser sig god att kunna redå hela denna intrasslade härfva af Pferde-Bahnen, Eisen-Bahnen, Elektrische Bahnen, Omnibussen och hvad de allt heta. Man slutar med att taga en droska, främlingens räddningsplanka och kräftsåret på hans reskassa, och beger sig af efter uppgifna adresser.

Hvad ifrågavarande berlinerkongress angick ägde densamma ingen fast kongressbyrå, där anmälningar mottogos och upplysningar erhöles. Det var att kуска från den ena ändan af Berlin till den andra för att söka de olika komitédamerna i deras privata bostad och i sista stund plåga dessa arma varelser med frågor, frågor, frågor. Deras tålmod och »Liebenswürdigkeit» under den »Ansturm af förfrågningar, hvaraf de under dagarna näst före kongressen måtte ha varit ansatta, bestod dock på ett utmärkt sätt proftet.

Om den första samkvämsaftonen i de s. k. »Festsälen des Englischen Hauses», där kongressmedlemmarna skulle hälsas af bestyrelsen, är så godt att säga så litet som möjligt. Det syntes tydligt att vederbörande frambesvurit makter, som de alldeles saknade förmåga att behärska. De hade för visso ej räknat på en sådan masstillströmning af deltagare, och lokal, förfriskningar, fest-komité, allt var otillräckligt. En svensk deltagarinna i tillställningen har gifvit den benämningen »huggsexa», jag kan med bästa vilja i värl-

den ej ens skänka densamma ett så anspråksfullt epitet, då jag på hela aftonen ej kunde upptäcka något att »hugga». Och dock gjorde komiterade hvad i deras förmåga stod för att bistå den vilsekomna främlingen. En ung dam, med de för komitédamerna utmärkande fladdrande ljusgula banden på axeln, tog sig an så väl Fredrika-Bremer-Förbundets delegerade som Finlands representant, hvilka under dessa dagar troget delade ljuft och ledt med hvarandra, och med en utsökt älskvärdhet sökte hon göra les honneurs. Men hvad för-
mår den enskilde emot massorna? Det vissa är, att när man ändt-
ligen befriats från Berlins »gastliche Aufnahme» och lyckligt och väl
befann sig på gatan, drog man en djup suck af lättnad.

* * *

Äfven vid den första kongressammanskomsten i rådhusalen, som ägde rum söndagen den 20 september kl. 11—2 förm., lämnade den yttre ordningen åtskilligt öfrigt att önska. Trängseln och oredan var oerhörd, i synnerhet kring tribunen, där komitédamer, representanter för pressen i långa banor samt delegerade, in- och utländska, voro hopgyttrade i en kompakt massa, i hvilken litet hvar hade svårt att finna sig till rätta. Men sedan den parlamentariska apparaten väl kommit i gång och de respektive ordförandena vid de olika sessionerna hunnit sätta sig in i sina roller, blef ordningen mönstergill, och jag tror att i mången riksdagsförsamling brukar den ej vara bättre. Som redan nämnts voro nedanför talarestolen långa bord reserverade för pressen och på de närmaste stolsraderna hade de främmande delegerade sina bestämda platser anvisade. Berlinskorna, hvilka naturligtvis utgjorde den förnämsta kontingenten, respekterade emellertid ej alltid denna anordning. Trots upprepade både godmodiga och skarpa uppmaningar från ordf. togo de ofta helt ogeneradt de reserverade platserna i besittning, dessa må nu aldrig så tydligt med stora plakat fästade på stolsryggarne ha utvisat, att de voro bestämda för England, Amerika, Rumänien, Schweden eller hvad det nu må vara för främmande länder.

Det gällde således att komma i god tid till sammankomsterna för att försäkra sig om sin plats som delegerad; ja, i god tid för att ens komma in i salen. Ju längre det led med kongressen, ju mer skärptes disciplinen. Att komma ut, sedan man väl kommit in, var ibland lika svårt som att komma in, då man kommit ut. Under föredragen, som följde på hvarandra i en oafbruten rad med högst få och ytterst korta pauser, höllos dörrarna obevekligt stängda. Utan upprepade upp-

visningar af inträdeskortet erhöi ingen inträde, och kongressmärket med rosett i de olika ländernas färger var ej rådligt att lämna hemma, så vida man önskade göra sin nationalitet gällande. Att begagna hatt under sammankomsterna var strängeligen förbjudet.

En liffigare, mer intresserad och till den högsta »Begeisterung» lättare hänförd publik än den, som vid denna kongress dag efter dag fyllde stora rådhusalen i Berlin, kan man ej tänka sig. Bifallet vid hvarje nytt föredrag var alltid lifligt, ofta stormande. Alla talare applåderades. De intressanta och framstående, så väl som de tråkiga och medelmåttiga. Och alla kategorier förekommo. Om ej för annat så applåderades det af pur förtjusning, när man väl blifvit kvitt en alltför långträdig talare. Ryssar och ungrare, hvilka räknade talrika representanter, voro de mest energiska i sina bifallsyttringar. Deras »Eljen! Eljen!» afbröt oupphörligt föredragen. De som ej förstodo hvad som talats — och där funnos naturligtvis många af de främmande gästerna, som ej kunde följa med de tyska föredragen, liksom för många tyskar de engelska eller franska talen voro obegripliga, för att nu ej tala om dem på italienska — applåderade för sällskaps skull. Vid hvarje den minsta paus mellan anförandena bröt ett öronbedöfvande »Geschwätz» ut liksom om man öppnat ett jättelikt stämbol för en väldig vattenmassa. Det behöfdes många upprepade kallelser af ordförandens klocka för att åter skaffa ljud åt en ny talare.

Ett af kongressens stora fel var hopandet af föredragningsämnen; ej den starkaste hjärna kunde smälta en tiondel. Man tänke sig 11 sammankomster på 8 dagar med i medeltal 14 föredrag vid hvarje sammankomst, delade på 3 å 4 timmar i följd. — Hvarje talare hade 15 å 20 minuter till sitt förfogande, en regel som dock aldrig strickt kunde följas. Naturligtvis hade de minst intressanta föredragen en benägenhet att draga längst ut på tiden. Anmärkningsvärdt var också, hur kär för hvarje enskild talare hans egen stämman tycktes vara och hur svårt hvar och en hade att begränsa sig. Där funnos dem, som ej kunde häjdas af äfven de mest högljudda påminnelser från ordf. klocka att tiden var utö.

* * *

Men trots det att kongressen i sin ständigt stigande och sjunkande ebb och flod enligt våra lugna och fridsamma nordiska begrepp ej alltid följde de regelrätaste fåror, gick dock genom det hela en underström af allvar, hvarpå man icke kunde misstaga sig. Det har

anmärkts, att Tyskland, där kvinnofrågan notoriskt är mindre avancerad än i de flesta andra europeiska länder, just därför ej vore rätta platsen för en större internationell kvinnokongress. Af berliner-mötet har tydligen framgått, att denna uppfattning ej är den rätta. Lagen förnekar visserligen de tyska kvinnorna en hel del rättigheter, af hvilka sedan årtionden tillbaka hennes lyckligare lottade systrar i grannländerna kommit i åtnjutande, men detta förutsätter icke att ej bland de förra dem finnas, som hunnit lika långt i utveckling och står på en lika hög nivå af andlig mognad som de öfriga kulturfolkens kvinnor. Och just medvetandet om sitt värde, känslan af att de krafter, hvarmed hon sitter inne, mer än hvad förhållandet är annorstädes, hämmas af trångbröstade lagbud, har hos den tyska kvinnan väckt en önskan att öppet uttala sig i med hennes kön sammanhängande frågor. Detta har varit driffjädern till den nu sammankallade kongressen, i och för sig en protest mot det bestående lika naturlig som berättigad.

Och högst anmärkningsvärdt har det varit i hvilken grad de tyska kvinnor, som här representerat sitt kön, förstått att på ett värdigt, ofta glänsande sätt föra sina landsmaninnors och sin egen talan. Och det, på få undantag när, utan denna bittra, stridiga ton, dessa oädla angrepp mot det manliga släktet, hvilka stå så i strid med sann kvinlig takt och hofsamhet. De tyska talarinnorna ha i det stora hela på långt när öfverglänst sina främmande gäster, de vid offentligt framläggande af sina åsikter så durchdrifna engelskorna och amerikanskorna ej undantagna. Tilläggas bör dock, att dessa senare nationer, på ett par undantag när, till Berlin ej sändt några framstående representanter, knappast någon af sina mera representativa kvinnor. Tyskorna eröfrade således, som det sig bör på en tysk kongress, obestriddligt priset.

Ordföranden för kongressen, fru *Lina Morgenstern*, gjorde sig måhända mindre bemärkt genom sitt uppträdande i kvinnosaken rörande principfrågor, än genom det kvinliga, jag skulle vilja säga tyskt husmoderliga element, hon visste att inlägga i det företag, till hvilket hon tagit initiativet. Den lilla gamla damen, som, det hvita håret till trots, ännu äger en helt ungdomlig rörlighet och liflighet, är en af de populäraste personligheterna i våra dagars Berlin, och en af de få kvinnor, som där kunnat framvisa verkligt påtagliga resultat af sin verksamhet. Såsom skaparinna af de berlinska folkköken, hvilka nu i nära 30 års tid fört en blomstrande tillvaro, stiftarinna af en del hushållsskolor och andra praktiska och filantropiska företag, bland hvilka den första Frøbelska Kindergarten intager ett

framstående rum, har Lina Morgenstern inlagt så stora förtjänster om sitt lands hufvudstad, att troligen till stor del hennes namn varit det »Sesam öppna dig», som kommit Berlins styresmän att slå upp portarna till sitt rådhus för kvinnornas kongress, och att för öfrigt visa densamma allt möjligt tillmötesgående. Utom i hälsningstalet till kongressen, uppträdde fru Morgenstern endast med ett par föredrag i praktiska ämnen, hvaraf det om »Häusliche und öffentliche Gesundheitspflege» torde varit det mest beaktansvärda.

Såsom organisatör och ledare af det hela intog otvifvelaktigt vice ordföranden, fru *Minna Cauer*, det mest framstående rummet. Hon är mycket yngre än fru Morgenstern, mer högtidlig och afmätt i sitt uppträdande. Hennes alltid i en slags svart mantilla draperade hufvud är vackert och karakteristiskt. Hon är utgifvarinna af kvinnotidskriften »Die Frauenbewegung», under det hennes äldre kollega är redaktis af veckotidningen »Deutsche Hausfrauenzeitung», och blotta namnen på dessa publikationer torde angifva hvarderas ståndpunkt till kvinnofrågan. Rollen af kongressens ordförande, namnet taget i dess bokstafvigaste bemärkelse, innehades obestriddigt af fru Cauer, och det var på ett verkligen utmärkt sätt hon visste att sköta den mången gång ej lätta uppgiften att leda förhandlingarna. Mer än en gång under kongressdagarna hade hon tillfälle därvid ådagalägga en takt och en fasthet, som står öfver allt beröm.

Fru *Hanna Bieber-Böhm* var en af kongressens mest framstående talarinnor. Hennes anförande i sedlighetsfrågan var utmärkt för lika mycken formell värtalighet som för kraft och finhet i behandlandet af det ömtåliga ämnet. Fru *Jeannette Schwerin* visade sig äfven som god talarinna i frågor af social-humanistisk natur. Hon var ledarinna af de särskilda sektionerna, vid hvilka diskussioner förekommo, en uppgift som ej torde ha varit bland de lättaste, men som hon visste att lösa på ett utmärkt sätt. Vi vilja sluta denna allför ofullständiga förteckning med att nämna fru *Rosalie Schönflies*, den nitiska och mycket anlitade ordnarinnan af programmet för föredragen samt redaktis för den under utgifning varande berättelsen öfver kongressen, samt den unga jur. kand. fröken *Anita Augspurg* från München, hvars anförande öfver »die Recht der Frau» kunde ha anstått en bepröfvad jurist. I det följande torde vi få anledning nämna åtskilliga andra framstående förmågor, till hvilka man under kongressdagarne hade tillfälle att lyssna.

Det första kongress-sammanträdet, då efter ordförandens hälsningstal, berättelser öfver kvinnorörelsens ståndpunkt i de olika länderna skulle afgifvas af respektive delegerade, var kanske den mest omväxlande, om ej den intressantaste af kongress-dagarna. Fru *Marie Stritt* från Dresden, en af Tysklands mest kända och talangfullaste kvinliga talare, förf. till en del skrifter i kvinnofrågan, inledde sessionen med en förträfflig redogörelse för förhållandena i det tyska riket. Fru Stritt är en intressant »Erscheinung», ett vackert hufvud och mycket lifligt och energiskt föredrag. Hennes talang att säga saker väl och med den rätta betoningen förklaras däraf, att hon i sin ungdom utbildats till skådespelerska. Den tablå hon upprullade öfver kvinnans ställning i hennes fädernesland var icke vidare lysande.

I intet annat land, menade tal., har kvinnofrågan teoretiskt blifvit så grundligt och mångsidigt debatterad som just i Tyskland, under det att de praktiska resultaten varit så ringa, och ingenstädes härskar en sådan okunnighet rörande frågans betydelse och mål. Två föreningar, *Allgemeiner deutsche Frauenverein* stiftad 1865 och *Letteverein* (1866) tillkomma hedern att ha öppnat nya förvärfskällor för kvinnor och att verksamt ha befordrat spridandet och tillämpandet af kvinnoemancipationens idéer i Tyskland. I samma riktning verkar den sedan några år af fru Cauer i Berlin stiftade föreningen *Frauenwohl*. Dessa föreningar ha arbetat och utvecklat sig själfständigt, och de genom dem stiftade läroanstalterna bereda årligen tusentals unga flickor tillfälle till själförsörjning. Det oakadt äro dessa anstalter otillräckliga, och de kunna på långt när ej motsvara de ständigt stegrade fordringarna. Krafven på lika utbildning för kvinnan som för mannen för att möjliggöra för den förra att segerrikt bestå i kampen för tillvaron, gör sig med hvar dag mer gällande. Regeringen, som i detta afseende så frikostigt sörjer för sina söner, behandlar sina döttrar blott alltför styfmoderligt.

Outtröttlig energi har Allg. deutsche Frauenverein utvecklat för att bereda kvinnan tillträde till universiteten. För tre år sedan öppnades i och för detta ändamål det första »Mädchengymnasium» i Karlsruhe, kort därpå de treåriga gymnasiekurserna för kvinnor i Berlin och Leipzig, de förra under fröken Helena Langes, de senare under fil. doktor fröken Windscheids ledning. Den framgång har också vunnits, att kvinnor beviljats tillåtelse att såsom åhörarinnor bevista föreläsningar vid universiteten, ehuru under en hel del förbehåll och inskränkningar. Det beror nämligen på hvar enskild professors eller docents godtycke om kvinlig åhörare får tillträde till föreläsningen eller ej. Egendomligt nog visas i detta afseende vid de tyska högskolorna mer tillmötesgående mot utländskor, än mot kvinliga studerande af tysk nationalitet. —

Kvinnan tillhörande »the upper ten thousand» står i allmänhet fullkomligt främmande för kvinnorörelsen. Den gifta kvinnan

äger ej rådighet öfver sin egen arbetsförtjänst. Det har således varit den ogifta kvinnan af medelklassen, det tillkommit att genom sammanlutning söka arbeta för en förbättring af sin ställning. År 1889 stiftade fru Minna Cauer den s. k. »Hilfsverein», hvilken nu räknar 1,000 medlemmar bland kvinliga biträden i handel och affärer. Ett år senare organiserade sig lärarinnorna under fröken Langes och fru Löpers ledning. Svårast är sammanslutningen med kvinnan tillhörande det *fjerde ståndet*. Ingenstädes äger större motsatser rum mellan den »borgerliga kvinnorörelsen» och den »proletariska», hvilken står under det socialdemokratiska partiets egid. Ingenstädes är den genom de politiska förhållandena framkallade splittringen mellan samhällslagren så stor som i Tyskland, ingenstädes har klasshatet och den politiska fanatismen antagit så väldiga dimensioner som där. En samverkan mellan den borgerliga kvinnan och kroppsläroarbeterskan stöter därför ännu på öfvermåttliga hinder. För de sedliga förhållandena hos sitt kön har den tyska kvinnan alltför länge tillslutit ögonen. Hufvudförtjänsten att ha väckt sina landsmaninnor ur deras sömn i detta afseende tillkommer fru *Hanna Bieber-Böhm* genom sin propaganda mot en hycklande dubbelmoral och för en etiskt och hygieniskt förbättrad uppfostran af ungdomen. — Afven i fråga om kvinnans rättsliga ställning har Allg. deutsche Frauenverein verkat banbrytande. Epokgörande var en af föreningens stiftarinna fru Louise Otto författad skrift i detta ämne. Positiva politiska resultat har den tyska kvinnorörelsen föga att uppvisa. Erkännandet af kvinnan såsom själfständig individ i staten och samhället låter ännu vänta på sig. Från hvarje delaktighet i det offentliga lifvet, så väl som från hvarje offentligt embete äro kvinnorna uteslutna. De hafva hvarken säte eller stämma i skolråd och i den offentliga fattig- och barnavården, ej heller inom den kommunala styrelsen. —

Under de senare åren ha emellertid betydande framsteg inom kvinnorörelsen kunnat konstateras och vinner densamma allt mer och mer erkännande i den offentliga meningen och i pressen. Ja, trots alla förvrängningar och misstydningar af kvinnoemancipationens mål, finner denna för hela mänskligheten så viktiga fråga allt mer och mer anslutning icke endast bland kvinnor, utan äfven bland män. Bevis därför vore dels stiftandet af »Tyska kvinnoföreningarnes förbund» (Bund der deutschen Frauenvereine) som omfattar 75 specialföreningar med 50,000 medlemmar, och anslutning till det stora internationella kvinnoförbundet, »International Council of Women», dels det intryck, som den tyska riksdagens förkastande af kvinnornas petition i »Familjerättsfrågan» åstadkommit på den allmänna meningen.

Jag har något utförligare redogjort för innehållet i berättelsen öfver den *tyska* kvinnans ställning, emedan på denna kongress otvivelaktigt densamma intog det viktigaste rummet. Hvad de öfriga länderna beträffar, vill jag fatta mig helt kort. De voro på programmet ordnade i bokstafs följd, hvilket gjorde, att de längst ner på alfa-

betet stående länderna fick den knappaste tiden sig tillmätt, ja till dels alldeles uteslötos. Så med *Schweden*, som stod sist på listan. När dess tur kom var församlingen efter mer än tre timmars förhandlingar så uttröttad och den i Berlin onaturligt tidiga middags-timmen (kl. 12—2) så långt öfverskriden, att det ej tilläts Fredr.-Bremer-Förh:s delegerade mer än att uttala några hälsningsord till kongressen från den svenska kvinnoföreningen. Förbundets berättelse, hvilken lämnar en sammanfattad redogörelse för kvinnorörelsens ståndpunkt i Sverige, kommer emellertid att införas i den vidlyftiga berättelsen öfver kongressen, hvilken inom kort skall utgifvas på trycket.

Stort intresse anknöt sig till berättelsen från *Armenien*. Dess representant var en helt ung flicka, med. d:r från Tiflis, fröken *Melik-Beglarjanz*. Den andra delegerade från detta aflägsna land, den under de första kongressdagarna så mycket uppmärksammade armeniska, en furstinna, efter hvad det sades, i sin vackra nationaldräkt talade icke. Hon visade sig helt kort, med det fint tecknade, mörka, allvarliga ansiktet inramadt i svarta lockar och en skir tyllslöja böljande ned från den baretliknande med en juvelstjärna prydda hufvudbonaden af svart sammet, men sedan försvann hon. Den något bråkiga kvinnoförsamlingen föreföll troligen den allvarliga österländskan bra nog obegriplig och osympatisk. Hennes unga landsmaninna afgaf sin berättelse på tyska. Den var enkel, men i all sin enkelhet innehållsrik och gripande nog. Hon skildrade företrädesvis den kristna armeniskans ställning, den inom det ryska området lefvande, för hvilken det europeiska åskådningssättet om kvinnans rätt till intellektuell utveckling allt mer vinner insteg. Läkariinnans kall i synnerhet står högt i rop, och den uppfattningen var allmän, förklarade föreläserskan helt naivt, att kvinnan förstode sig mycket bättre på medicin än mannen. Den turkiska armeniskan däremot, menade talarinnan, hvad är att säga om en kvinna, som i hvarje ögonblick hotas att bli prisgifven åt grymma fienders godtycke och hvars make, far, söner, aldrig gå säkra för sina lif?

Af de öfriga delegerades berättelser må vi nämna *Danmarks*, hvilken, affattad af fröken Falbe-Hansen, upplästes af en ung med. d:r, fröken *Eli Möller* från Köpenhamn. *England*, som under de öfriga kongressdagarna hade att framvisa talrika talarinnor inom en del fackfrågor, var på de delegerades dag representerad af en miss *Snoad*, som lämnade en redogörelse för en föga betydande internationel kvinnoförening — *International Women's Union** — med säte i London, och mrs *Ormiston Chant*, en mycket populär, inom nykterhets-

* Ej att förväxla med *the International Council of Women*.

och sedlighetsområdet känd talarinna, hvilkens ofantliga talförhet vittnade om en mångårig förtrolighet med talare- och predikstolen. Hennes med mycken »Schwung» framförda anförande väckte stormande bifall. Den främmande representant, som ovillkorligt ådrog sig största uppmärksamhet på kongressen var emellertid fröken *Alexandra Gripenberg* från Finland. Hennes många förbindelser med kvinnofrågans förnämsta färdkämpar i alla länder, synnerligen England och Amerika, hennes verkligen högst öfverlägsna talang som talarinna, för att ej tala om hennes älskvärda personlighet, lät henne intaga ett framstående rum i denna församling, som lyste med goda förmågor i alla riktningar. Fröken Gripenbergs tal rörande förhållandena i Finland ägde just såväl till form som innehåll denna väl afvägda måtta och begränsning, som tyvärr så många af de för öfrigt mången gång ypperliga föredragen saknade. Den bild hon i få ord visste att framtröffa af »de tusen sjöars land» och af det lilla, i så mångt och mycket lifskraftiga finska folket framkallade allmän »Begeistrung». För *Frankrikes* kvinnorörelse redogjorde i korthet den i Paris studerande tyska fil. doktorn fröken *Käthe Schirmacher*, för öfrigt en af kongressens mer bemärkta personligheter. *Hollands* delegerade, en äldre dam, fru *Haighton*, inlade mycken energi i sina anföranden, och den mycket omtalade, med ofantligt intresse omfattade, lilla förtjusande italienska dotoressan signorina *Maria Montessori*, uppläste på sitt klingande modersmål en hälsning från *Roms* kvinnor. Österrikes representant, fru *Thérèse Schlesinger-Eckstein*, afgaf en längre, intressant berättelse öfver kvinnorörelsen i Österrike, hvilken dock ej tiden medgaf att höra till slut, och fröken *Luise Ey*, *Portugals* och *Spaniens* delegerade, lämnade en visserligen rätt pikant och rolig, fast ej för föremålen just så smickrande framställning af kvinnan på den Pyreneiska halfön. Tilläggas bör dock, att fröken *Ey* hvarken var någon »äkta spanior» eller portugis, utan en tyska, som länge öfvat skolverksamhet i Portugal. —

Detta i korthet den första kongressdagens förhandlingar. Att i detalj redogöra för de öfriga, allra helst för dem som omfattade specialfrågor sådana som uppfostran, undervisning, barnavård, sjukvård, välgörenhet, nykterhetsrörelsen, fredsfrågan o. s. v., skulle verka lika tröttande som sessionerna själfva. En och annan axplockning ur det omväxlande programmet torde dock ej sakna sitt intresse. Men en sådan, och möjligen en och annan episod från kongressens sista dagar, vill jag spara till nästa häfte.

Lotten Dahlgren.

*

Litteratur.

»Kärlek och Moderlighet», Hvad är ordens innebörd? af
Ina Rogberg.

Bland de många behjärtansvärda skrifter om kvinnorörelsen, som under sista året utkommit, äro de viktigast, i hvilka man söker vederlägga naturalismens uppfattning af kvinnan och äktenskapet, ty denna sida af ämnet utgör frågans själfva hjärtpunkt. Ina Rogbergs bok tillhör denna kategori. Men ej blott därför utan ock af andra skäl, intager den en framstående plats i samlingen. Den är ej direkt polemisk, ej hufvudsakligen ett gendrivande af motpartiets satser; den är också något annat och bättre. Genom att framhålla högre och sannare åsikter, söker förf. undantränga låga och skefva. Tonen är anspråkslös, snarare spörjande än demonstrerande; men frågorna äro ofta så ställda, att de innebära förf:s outtalade, men dock på goda grunder hvilande svar. Hennes ståndpunkt är afgjordt religiös, men icke obskurantistisk, och hennes uppträdande vittnar om innerlig trosvisshet och om en lifsåsikt, väsentligen olik den estetiserande, rotlösa och kompromissande hållning, som nu ofta karakteriserar tänkande men osjälfständiga individer. Det är sällsynt att möta en förf. så oberörd af tidens upplösande idéströmningar, men dock så vaken för dess bästa reformsträfvan. Hennes ande tycks öfvervägande närt sig af vårt lands främsta författare och deras bästa verk. Wikner och Rydberg, Geijer och Schück äro hennes andliga fäder. Historisk läsning, lefnadsteckningar öfver mänsklighetens ädlaste representanter och främst studiet af böckernas bok känneteckna hennes skrift. Man nästan frestas önska, att citaten, ehuru väl valda och anslående, dock ej varit så många; boken skulle därigenom gifvit mer intryck af själfständighet och hade sannolikt ej förlorat i formelt afseende; ty förf. behöfver ej låna kraftord af andra, hon eger själf förmågan att uttrycka sig klart, ädelt och lifligt. Kanske skall vår nyktra tid beskylla henne för sentimentalitet, men känslan är äkta. Hennes poetiskt och etiskt högstämda skrift meddelar ett vederkvickande lugn likt det, en vindrifven seglare erfar, då han från öppna havets stormiga vågsvall glider in i mindre upprörda farvatten.

Ina Rogberg har gjort ett viktigt inlägg i kvinnofrågan. Hon har visserligen icke lämnat nya faktiska uppgifter för dess lösning, men däremot sammanfört en mängd spridda tankar och fakta samt

hopfogat dem till ett helt genom sjelfständiga uppslag och slutledningar, grundade på vår kulturs djupaste ursprungsidéer. Man har att göra med en förf., som själf tänkt öfver och bearbetat mottagna uppgifter och intryck. Verkan af hennes bok bör blifva så mycket större därför, att hon behandlat det ömtåliga ämnet så rent och taktfullt, att grannligheten och blygsamhetskänsla ej i ringaste mån såras. Ej ens pryderiet förmår finna svepskäl till anmärkning. Boken kan utan tvekan läggas på familjens divanbord eller sättas i händerna på hvilken ungdom som helst. Förf. vänder sig egentligen till de unga, män och kvinnor, gifta och ogifta. Skildringen af könets inbördes förhållande, af äktenskapet samt af moderligheten och uppfostran (sid. 30—50, 65—80) är bland det vackraste och mest fin känsliga, som blifvit skrivet öfver ämnet. Förf:s varma religiositet och kristliga anda, böra skaffa gehör åt hennes ord äfven inom sådana kretsar, där en trånghjärtad uppfattning af kristendomen och vidhållande af österländsk ringaktning af kvinnan verkat förnedrande på familjelifvet. Det högre äktenskapsidealet kan ej ens bland dessa ljusskygga personer misstänkas som antikristligt nyhetsmakeri, när det visas stå i samklang med Jesu egna ord.

Stundom anklagas Ina Rogberg för asketiska tendenser och Tolstoyska satsar rörande äktenskapet. Medgifvas må, att hon ej själf är alldeles utan skuld till detta missförstånd. Hennes nytestamentliga uppfattning fördunklas genom en vilseledande framställning af Jesu ord hos Matheus 19, v. 9, 10 om berättigade skäl för äktenskapsskilnad (se sid. 38, 39). På grund af denna slutledning har man kunnat missuppfatta förf:s kyska och renhjärtade framställning af äktenskapet såsom innebärande sympati med katolskt munklif och askes. Att misstanken saknar grund inses bäst deraf, att asketerna äro lika missbelättna som naturalisterna med hennes skrift.

Hvad kompositionen beträffar, kan med skäl anmärkas, att några frågor blifvit upptagna till behandling, hvilka egentligen ej höra till ämnet, t. ex. de teologiska styckena om Kristi guddom i början, och resonnemangerna om socialismen i slutet af boken. Det torde varit bättre, om förf. ej inlätit sig på det teologiska området också därför, att man tydligt märker, det hennes vackra beläsenhet ej sträcker sig dit. De många olika riktningarna inom den moderna teologien tyckas vara henne föga bekanta. Kanske hade också varit rådligast att utesluta den utläggning af bibelordet om syndafallet, som förekommer sid. 26, 31. Förf. kan visserligen till stöd för sin mening åberopa några teologer; men det var ju ej nödvändigt

att med dessa föga kända antaganden väcka ovilja och missförstånd. Resonnemangerna om socialismen kunna bättre försvara sin plats såsom rörande en förvridning af kärlekens heliga idé.

En kortfattad, men fullständig öfersikt af den akt i kvinno-rörelsens drama, som utspelats under de första sex månaderna af detta år, skulle väsentligen bidraga att kasta ljus öfver frågans nuvarande ställning.

Eva Fryxell.

Ragnhild. Roman af *Wilma Lindhé.*

Efter vinterns stagnation bragte, som man torde erinra sig, försommaren med sig en hel störtflod af litterära alster, som med våldsamheten af en islossning om våren strömmade öfver alla bräddar och öfverfylde bokmarknaden. Äfven den flitigaste recensent kunde ej hinna med allt och äfven den välvilligaste hade svårt att variera uttrycken af beröm för vårens brokiga samling af romaner, berättelser, skisser och noveller, de flesta bärande kvinliga signaturer.

Wilma Lindhés berättelse »Ragnhild» — benämningen roman är kanske något för anspråksfull — är emellertid ett arbete af så stort värde, att det säkert ej som så många af dess litterära jämnåriga kommer att lik vårblostmren lefva en kort tid för att sedan försvinna och glömmas. Det ligger så mycken sanning, värme och djup i den enkla skildringen att skildraren själf måste äga den mogna erfarenhetens syn på lifvet och människonaturen, på samma gång den stilistiska öfverlägsenheten röjer den öfvade författarinnan.

»Ragnhild» är historien om ett äktenskap. Naturligtvis ett olyckligt äktenskap — de lyckliga äktenskapen, liksom de lyckliga folken äga ju näppeligen någon historia. Ingången af varm ömse-sidig kärlek, utan yttre beräkning å någondera sidan, skulle man väl tycka att föreningen mellan Ragnhild och Berndt ägde garanti nog för en bestående lycka. Men olyckligtvis fattas det väsentligaste, den inre förståelsen, denna själarnes frändskap som fördjupar och bevarar kärleken långt sedan det första sinnesruset förflyktigt. Den känsliga och själfulla Ragnhild har i den första ungdomliga berusningen älskat sin man blindt, reflexionslöst, med en Titania-kärlek, som bedårats af den älskades manligt hurtiga väsen, hans vackra, ståtliga utseende, hans kraft och lifsmod. Men olik Titania falla fjällen snart nog från Ragnhilds ögon. Det i grund och botten

småsinade, lumpna, råa i mannens natur står så småningom klart för henne. Kommer så, efter försumlighet och otrohet å hans sida, den brutalaste svartsjuka, då han ser den förbisedda hustrun uppskattad af en annan honom öfverlägsen man, allt detta i förening åstadkommer kärlekens fullkomliga undergång, ja död. Men det oakadt måste samlifvet fortgå, hvardagslifvets enehanda och kraf taga ut sin rätt och vanans makt hålla bundna dessa två, som ej äga en tanke, en känsla, intet gemensamt. Ligger ej i detta resignerande under vanans och sedens bud en lifvets tragedi mer gripande — och framför allt mer sann, än den, som slutar med en aldrig så ödesdiger katastrof? Efter alla stormar slutar Ragnhild med att i det dagliga lifvets pliktuppfyllelse och i »ensamhetens tankar» vinna resignation och frid och stillar därmed hjärtats otillfredsställda längtan och sin ungdoms krossade illusioner.

»Det är inte det man upplefvat, utan det man burit inom sig, som är hufvudsumman i ett människolif», så lyder den stackars Ragnhilds genom sorger och pröfningar tillkämpade lifsfilosofi.

Grundtonen i Wilma Lindhés bok är således öfvervägande sorglig. Kanske ämnet, ett oharmoniskt äktenskap, trots den fina behandlingen, skulle förefalla alltför litet uppbyggligt och alltför vanligt i vår på äktenskapsdramer så öfverfyllda tid, om ej förf. förstått att gifva sin skildring en så vacker och stänningsfull bakgrund. Naturscenerierna i den vilda präktiga fjällbygd, dit hon förlagt sin berättelse, äro målade med konstnärens värme och sanning, hvilket allt förlänar boken ett icke vanligt behag och intresse.

L. D.

M:lle Blanche af *Ellen Idström*.

»Ännu lefva de gamla gudar!» skulle man vara frestad att utropa, då man läst ofvanstående bok. Emelie Carlén, Marie-Sophie Schwartz, Wilhelmina Ståhlberg och hvad de allt heta 50-talets bekanta romanfabrikanter gå igen på dessa blad med en så gengångarlik trohet, att det nästan skulle verka »unheimlich», om ej det gammaldags romanreceptet inblandats med så mycket kram af ultra-modern godtköpsart, att intrycket öfvervägande blir komiskt. Omöjligt att taga en bok som M:lle Blanche på allvar. Den är därtill skriven med en viss naiv »abandon», delvis med en drastisk humor, som ej saknar sina originella och pikanta sidor. Hade blott författarinnan nöjt sig

därmed! Men nu vill hon vara djupsinnig, filosof, resonnör. Hennes nyss citerade föregångerskor hade tydligtvis som hufvudafsikt med sina flesta litterära alster endast den att roa sin publik. Fru Idström syftar högre, och därför har hon också lyckats så ojämförligt mycket sämre.

Som det måhända kan vara af intresse att se hur äfven i vår regelräta, prosaiska tid en rafflande romanintrig kan utspinnas i en förf:s hjärna, må här en résumé af innehållet i M:lle Blanche meddelas.

Gunnar von Langen-Zieppen (!) är en ung *svensk* godsägare, rik, vacker, oemotståndlig, och, som det anstår en världsman, behäftad med ganska lös moral. Men han är ej för det en världsman af det vanliga slaget. Han är filosof, grubblar öfver livets och tidens gåtor, och sedan han ute i världen tömt nöjets och njutningens bägare i botten, återvänder han till fädernegodset, en desillusionerad man, för att där om möjligt söka den »lifsuppgift», den »hänförelse» han förgäfvets sökt i det brusande världslivet. Först tror han sig i äktenskapet finna bot för den »Weltschmerz», som ansätter honom och är också på väg att segla in i dess hamn, då han en yrväderskväll i en aflägsen ort, där han för tillfället befinner sig, träffar på en bedårande kvinnovarelse, som irrar ensam ute i snön. Han för henne sans façon in i sitt rum, hon låter sig föras, och han upptäcker efter närmare bekantskap i den bildsköna främlingen det drömda, länge sökta idealet af kvinlig fullkomlighet, hon är nämligen lika vis som hon är skön. De bli insnöade och tillbringa några underbara dagar i hvarandras sällskap, än utvecklande sina ömsesidiga världsåskådningar för hvarandra, än drickande punsch och sjungande slippriga variété-visor. Hon låter honom tro att hon är en variété-diva, M:lle Blanche, och gör, det måste erkännas, genom sitt uppträdande allt för att hos honom bibehålla illusionen af en sådan. Hon är emellertid ingen mer och ingen mindre än den visserligen utfattiga men utomordentligt stolta och distinguerade »romerska riksgrefvinnan Märta Louise Blanche Ulrika Elenora Kronsköld af Kronsköldsånäs», nu stadd på resa till släktingar i Stockholm, efter att ha varit anställd i en liten obskur tapisseriaffär i Köpenhamn. Egendomligt för en riksgrefvinna, begåfvad, om icke med rikedom, så med en ovanlig skönhet och alla slags talanger, hon spelar Chopin och sjunger fulländadt, att vara hänvisad till en så ytterst tarflig utkomstkälla. Juvelsmycken och hvita foulardklädningar har hon i alla fall råd att hålla sig med.

Emellertid försvinner M:lle Blanche i rätt tid för att inte bli ohjälpligt komprometterad och lämnar herr Langen-Zieppen att grubbla öfver och länge förgäfves söka efter detta gåtfulla väsen, som med en opperettdivas later förenar en så djup inblick i tidens alla idéströmningar. I afvaktan på detta återseende söker han en afledare i rastlös verksamhet och ägnar sig ganska förståndigt åt att förbättra sin egendom och sina underhafvandes ställning. Naturligtvis återfinna de hvarandra om en tid, (scenen för återseendet är förlagd till hjältens egen park, där hjältinnan helt å propos lagt sig att sofva i gräset i en skön attityd efter att först ha tagit af sig blusliffvet, skor och strumpor och slagit ut sitt böljande hår) och efter åtskilligt trassel och missförstånd slutar det, som alla goda romaner, med att de älskande få hvarandra. Ja, de tillhöra hvarandra nu så helt, att hon med förtrytelse och förakt bortvisar blotta tanken på att vigsel skulle behövas för att befästa föreningen. Visserligen skulle de vid tillfälle låta viga sig, men kärleken vore, säger den visa Märta, »det enda naturliga, heliga lagtvånget — andra band vore till för simpla naturer».

Vi få, utom af de här skisserade hufvudpersonerna, göra åtskilliga andra intressanta bekantskaper. Den »hvitfeta» friherrinnan Mina, f. d. massös, som »knådat sig till» sin friherrliga make, en för öfrigt verkligt roligt och humoristiskt hållen figur; fröknarna Melitta och Benedikta med sina »boudoir-fötter», den undergörande filosofen-doktorn med sitt sanatorium, där läsaren införes i sol- och luftbadens alla mysterier med mera dylikt — andra figurer att för-tiga. Man finner att de dryga 327 sidorna bjuda på ett ganska omväxlande innehåll vid sidan af de djupsinniga filosofiska resonnemangerna, hvarpå förf. ej heller är snål.

Och behållningen? En tillökning i lånbibliotekens boksamling, där romanen säkert kommer att stå högt i kurs. Vi kunna omöjligt leta ut någon annan uppgift för eller mening med M:lle Blanche.

L. D.

En studieresa till England

har under sommaren företagits af föreståndarinnan för Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, fröken Gertrud Adelborg, dels för att inhemta upplysningar angående föreningar, hvars verksamhet liknar Förbundets, dels ock för att i öfrigt studera kvinnorörelsen i London.

Med några få ord vilja vi här nämna de föreningar fröken A. i ofvannämnda syfte besökt.

The Society for Promoting the Return of Women as Poor Law Guardians har under 14 år utvecklat en lifaktig verksamhet, och säkerligen är det till viss grad denna förenings arbete man har att tacka för att England nu räknar 890 kvinnor såsom ledamöter i sina fattigvårdsstyrelser.

National Society for Women's Suffrage, hvars mål är att vinna politisk rösträtt för kvinnan, på samma villkor, som den tillerkännes eller kan komma att tillerkännas mannen. Föreningen söker icke stöd af något bestämdt politiskt parti och vid dess offentliga sammanträden hållas föredrag af såväl konservativa som liberala parlamentsledamöter.

The Society for Promoting the Employment of Women, hvilket sällskap i år utgifvit sin trettiosjunde årsberättelse. Föreningens mål är att utbilda kvinnan för och skaffa henne verksamhet inom de industriella arbetsområdena. Angående framgången af föreningens bemödanden yttras i årsberättelsen: »det är för styrelsen en glädje att kunna konstatera, att efter så många års allvarligt och ihärdigt arbete dess ansträngningar haft den framgång, att teknisk undervisning nu allmänt införts i de engelska folkskolorna».

Women's Industrial Council, som bildades för endast ett par år sedan. Ett mycket vidtomfattande program och en mängd arbetande komitéer visa, att föreningen, som hufvudsakligen omfattat den fabriksarbetande kvinnans intressen, har stora mål i sikte.

National Union of Women Workers, insamlar uppgifter angående de olika engelska kvinnoföreningarna och afser att för dem vara en slags centralpunkt. Där så önskas anordnar föreningen äfven kvinnokongresser i Englands städer. Dess mål är sålunda i viss mån det samma som uppställts för de i nästan alla länder under organisation varande *National Councils*,, hvilka skola sammansluta sig till »the International Council of Women».

Women's University Settlement, hvars namn härleder sig däraf, att institutionen delvis underhålles af de kvinliga studerande vid de engelska universiteten. I likhet med många dylika *Settlements* i Londons fattigaste stadsdelar, utöfvar denna förening en välgörande verksamhet, hufvudsakligen bland kvinnor och barn och har stor betydelse genom den uppfostran den gifver åt opröfvade arbetskrafter. Bildade kvinnor slå sig ned i dessa anstalter för längre eller kortare tid för att ägna sig åt välgörenhet eller ock för att utbilda sig för filan-

tropisk verksamhet. Kurser i barnavård och hälsovårdslära omväxla med föreläsningar öfver Londons fattigvårdslagar och fabriksförordningar m. m., hvarjämte tjänstgöring vid Charity Organization Society eller annan dylik förening ger praktisk erfarenhet i fattigvårdsarbetet.

Queen Victorias Jubilee Institute for Nurses, hvartill grundfonden hopsamlades vid drottningens 50-årsjubileum. Institutets sköterskor (c:a 400 f. n.) utöfva sjukvård i fattiga hem, och då det ansetts, att sådan sjukvård kräfver speciel utbildning, måste hvarje sköterska som vill tjänstgöra som s. k. Jubilee Nurse, äfven den som har en aldrig så lång tjänstetid som sjuksköterska bakom sig, genomgå en särskild kurs.

The Horticultural College at Swanley utbildar kvinliga trädgårdsmästare och med den framgång, att förfrågan efter sådana är större än antalet af de elever, som ifrån anstalten utexamineras.

Kursen är tvåårig och omfattar förutom teoretisk och praktisk undervisning i ämnen, som tillhöra trädgårdsycket, däribland konservering af frukt och grönsaker, äfven höns- och biskötsel, champinionodling samt något mejerihandtering.

The Woman's London Gardening Association har förskaffat sig ganska stort anseende för blomsterdekorerering af rum. Dess verksamhet omfattar för öfrigt anvisningar rörande planläggning och skötsel af trädgårdar, drifhus m. m. samt sylt- och marmeladkokning.

Traveller's Aid Society, står i förbindelse med tjänstepersonalen vid ångbåtar och järnvägar, som till föreningen hänvisar unga ensamma resande kvinnor, hvilka kanske utan föreningens hjälp, skulle gå förlorade i London.

The Soho Club and Home for Working Girls anses vara en af Londons bäst ordnade klubbar för arbeterskor. Den är öppen hvarje kväll. Lektioner, föreläsningar, gymnastik och en afton i veckan dans göra klubben till en omtyckt samlingsplats för dess medlemmar. Bredvid styrelsen arbetar ett af och bland arbeterskorna själfva valdt utskott, och kanske är det denna anordning klubben har att tacka för sin lifaktighet och framgång.

Fröken Adelborg besökte dessutom en del *skolor* och *skolutställningar* och tog särskildt del af undervisningen i de praktiska ämnena. Klädsömnad, tvätt och matlagning äro obligatoriska ämnen i de engelska folkskolorna.

Genom besök hos vederbörande inhemtade fröken A. därjämte upplysningar angående undervisningen för kvinnor vid *universiteten* i

London, Oxford och Cambridge samt angående de där gällande inträdesfordringar, betygsgrader m. m., särskildt med afseende fäst på de engelska universitetens lämplighet för svenska kvinnliga studerande.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Som Förbundets delegerade vid den Internationella kvinnokongressen i Berlin 19—27 september hade styrelsen utsett fröken *Lotten Dahlgren*. Fröken D:s berättelse öfver kongressen och dess förhandlingar återfinnes på annat ställe i detta häfte.

*

Svar på den anonyma skrifvelse, undertecknad »Svenska män och kvinnor», hvilken den 30 sistförflutna juli till Förbundet inkom, erhålles å Förbundets byrå, där äfven upplysningar kunna inhämtas angående de åtgärder, som med anledning af skrifvelsen vidtagits.

Freja-Magasinet

C. E. LAGERSTRÖM

18 Humlegårdsgatan 18

18 Götgatan 18

29 Drottninggatan 29

Smedman den äldres **HANDELS-SKOLA.**

Stockholm, Stortorget 16. Allm. tel. 21 77.

Nya elever mottagas alla tider på året. **Anmälningstid 10—¹/₂3.**

Undervisning i alla å kontor förekommande ämnen och språk.

Dugliga biträden erhållas från skolan.

Revisioner och bokföringar utföras.

Obs.! Å bref anhålles om fullständig adress.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

☛ Allt arbete utföres noggrant och af bästa materiel. ☛

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,

52 Drottninggatan 52.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Sjuksköterskor

med goda betyg öfver genomgångna lärokurser och utöfvad praktisk verksamhet finnas anmälda å Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, 54 Drottninggatan, 1 tr. Allm. Tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets

Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Råd lämnas i juridiska, ekonomiska och hygiena frågor.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa*.

Äfven personer som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Anmälningar till deltagande i de af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnade *Hemstudie-kurser* mottagas.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar*.

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny*.

Östermalms Högre läroanstalt för flickor

13 Kommendörsgatan 13

Vid läroverket beredas elever äfven för mogenhets-examen. Högre lärarinneseminarium och Gymnastiska centralinstitutet. Undervisning meddelas i **huslig ekonomi**. I småskolan mottagas **nybörjare**.

Anmälningar mottagas i skolhuset kl. $\frac{1}{2}$ 12— $\frac{1}{2}$ 1 midd. och hos Föreståndaren **D:r E. Schwartz**, Gref-turegatan 46, kl. 4—5 e. m.

Wimans Fotogénkamin i ny, prydlig utstyrsel,

synnerligt omtyckt, nyttig i nästan alla hem, hög värmeeffekt och den allra lättaste skötsel.

Fullkomligt osfri, hvarföre ingen afledning behöfves; men man kan här afleda gaserna, om man så vill, utan förlust i värme!

Pris: 20 kr. Fotogénåtgång 1 å $1\frac{1}{4}$ öre i timmen.

OBS! Kaminen är ock en särdeles lämplig namnsdagsgåfva, julklapp eller dylikt i fall der den behöfs! — Användbar alla årstider!

Ses i verksamhet i utställningsfönstret **9 Lästmakaregatan**.

Rikstel 11 12.

E. A. WIMAN.

Allm. tel. 73 56.

Spis- och Knäckebröd

i många olika sorter, öfverträffliga i välsmak.

HEDERSPRIS och **GULDMEDALJ**

Dresden 1894.

Braunschweig 1895.

Biscuits och Cakes

till betydligt lägre pris än de utländska.

C. W. SCHUMACHER

Stockholm

Kongl. Hofleverantör.

17 Norrlandsgatan 17.

Annonser för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 31 Östermalmsg., f. d. 28.

Sparsamma Fuar!

Ull och Stäckylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Schalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m. **OBS!** Gardiner i fornnordiska färger och mönster vävas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor vävas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och präsning verkställes. Profver och prispågifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! HILDUR ANDERSSON, Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53. 12 Hötorget 12, ingång från Örtorgsgatan. Stockholm

Fredrika-Bremer-Förbundets Jurist

lämnar åt kvinnor råd och upplysningar i juridiska och ekonomiska angelägenheter.

Träffas å förbundets byrå

54 Drottninggatan, 1 tr.

Onsdagar och Lördagar kl. 1/2 11—11 f. m.

Väfgarner

af ylle och bomull, Linnegarn af Almedahls till fabrikspris, Kostymgarn, Mattvarp, Crème-färgadt Fiskegarn till Gardiner; Fiskredskapsgarn, Väfskedar m. m., allt till lägsta priser

AXEL HINDERSONS Garnbod,
Hötorget 13. Filial: Götgatan 18.

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmedel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovillkorligen gör hyn och huden *vit, vacker och smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någon tids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregi-

strerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.

